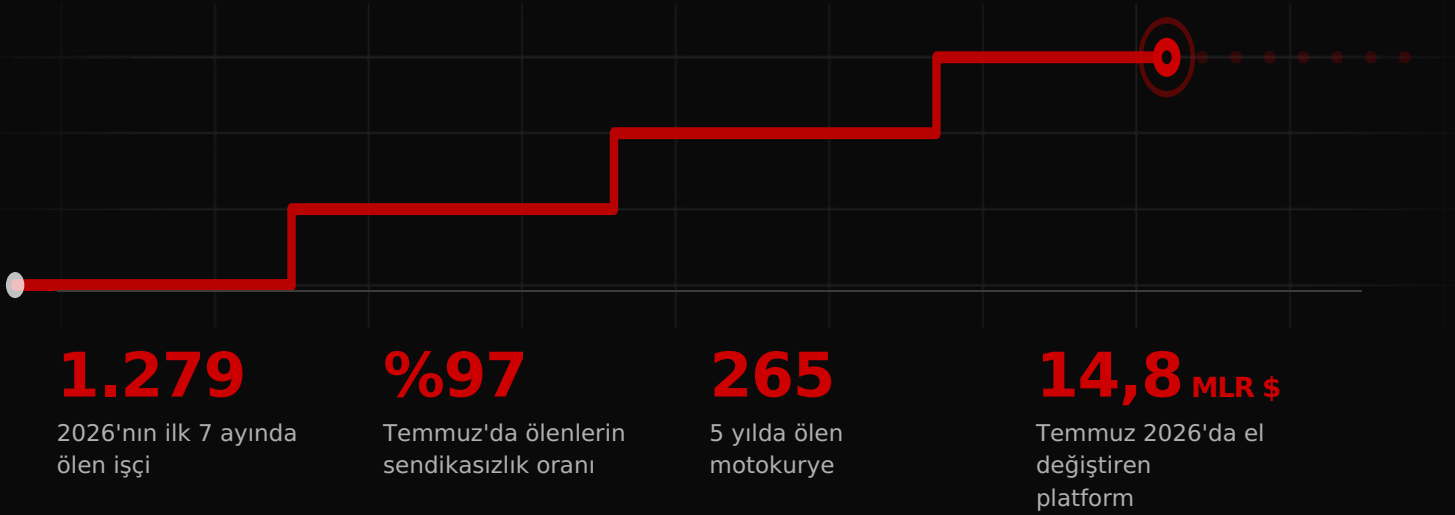

GİG EKONOMİ DOSYASI

Patronun Patronu Olmaz

Esnaf kuryelik, algoritmik patron ve platform kapitalizminin sınıfsal anatomisi. **Merve Yılmazelli** vakasından yola çıkarak: statünün bir üretim aracına dönüşmesi, parça başı ücretin otomatikleşmesi, tekelleşme ve **kanunda adı olmayan grevler**.

**“Algoritma süreyi belirleyebilir.
Kontağı kimin kapatacağını belirleyemez.”**

Gig Ekonomi Dosyası — Patronun Patronu Olmaz

Esnaf kuryelik, algoritmik patron ve platform kapitalizminin sınıfsal anatomisi

Bilgi Müşterekleri

31 Ağustos 2026

İçindekiler

Künye	4
Sunuş: Neden bu dosya?	5
Dosyanın kurduğu dört eksen	5
Bu dosya nasıl okunmalı?	6
1. Bir gece, bir isim	7
Kaza sonrası	7
2. Sayılmayanlar: iş cinayeti istatistiğinin siyaseti	9
2026 tablosu	9
Temmuz 2026'nın anatomisi	9
"219" değil "214": bir düzeltme	10
Kurye ölümleri: iki ayrı sayım	10
3. "Esnaf kurye" nasıl kurulur? Maliyet zincirinin anatomisi	11
Rakamlarla: işe başlamadan önceki borç	11
Gelirin gerçeği	11
SRC KURYE: devlet tanıyor, ama işçi olarak değil	12
Kaç kişi?	13
4. Bağımlılık: statünün kendisi bir üretim aracıdır	14
Üç unsur, tek kelime	14
Peki sahada ne oluyor?	14
Yargıtay ne diyor?	15
Bilançodan silinen altı kalem	15
Ölümden sonra: muvazaa ve hizmet tespiti davası	15
5. Model yeni değil: 1888'den bugüne terletme sistemi	17
Lordlar Kamarası'nın çözemediği kelime	17
Marx zaten oradaydı	18
Sonuç ne oldu?	18
6. Parça başı ücret: denetimin işçinin zihnine taşınması	20

Algoritma ne yaptı?	20
Üç kavram: bu dosyanın yapay zekâ tartışmasıyla bağı	21
Literatür: kavramın kısa tarihi	21
7. Türkiye hattı: fasondan esnekleşmeye	23
Eve iş verme: görünmeyen emek	23
1980 sonrası: istisnadan yöntemle	23
Değişen tek şey	24
8. El değiştiren neydi? Tekelleşmenin on beş ayı	25
Birinci hamle: Trendyol Go	25
İkinci hamle: Getir'in teslimat kolu	25
Üçüncü hamle: Delivery Hero ve Yemeksepeti	26
El değiştiren neydi?	26
Lenin'in çerçevesi	27
Bir zamanlama meselesi	27
9. Neden "tekno-feodalizm" değil	28
Bir: Serf toprağa bağlıdır, kurye emek gücünü satar	28
İki: Rant değil, artı-değer	28
Üç: Tez siyaseten silahsızlandırıcıdır	29
10. Kapıdan kim giriyor? Yedek sanayi ordusunun kalıcılığı	30
"Kapısında kimlik sorulmayan işler"	30
O kapıdan kimler giriyor?	30
Marx'ın kategorisi	30
Ve bu bütün sınıfı ilgilendirir	31
11. Kontak kapatmak: kanunda adı olmayan grevler	32
Birinci dalga: 24 Ocak 2022	32
İkinci dalga: Ocak 2023	32
Üçüncü dalga: 18-19-20 Ocak 2026	33
Dördüncü dalga: Şubat 2026, Kolay Gelsin	33
Dört yılda dört dalga	34
12. İki duvar ve kuryelerin kendi yapıları	35
İki ayrı dünya: kargo işçisi ve esnaf kurye	35
Birinci duvar: işyeri yok	35
İkinci duvar: rekabet hukuku kısılacı	36
Kuryelerin kendi yapıları	36
Asıl örgütlenme WhatsApp'ta	37
Sayının kendisi bir kanıt	38
13. Dünya ne yaptı? Karşılaştırmalı hukukun on beş yılı	39
Birleşik Krallık: Uber BV v Aslam (19 Şubat 2021)	39
İspanya: "Ley Rider" (12 Ağustos 2021)	39
Hollanda: Deliveroo (2021-2023)	40
Fransa, Almanya, İtalya	40
ABD: karşı örnek	41
Örgütlenme tarafı: iki strateji çatışıyor	41

14. Cenevre’de imza, Ankara’da bekleme	43
ILO 193 sayılı Sözleşme	43
Peki şimdi ne olacak?	43
AB Direktifi: bir başka takvim	44
15. İki çerçeve	45
16. Somut görevler	46
1. ILO 193’ün onayı için kampanya	46
2. Rekabet hukuku kısılacını kırmak için somut talep	46
3. Algoritmik şeffaflığı sendikal talep hâline getirmek	46
4. “İş cinayeti sayım ağı”na katkı	47
5. Kaza sonrası hukuki destek masası	47
6. Kurye örgütleriyle dalga arası bağ	47
7. “İşyeri olmayan işçi” deneyimini birleştirmek	47
8. Göçmen ve mülteci işçileri sınıf gündemine almak	48
9. Karaburun’a ve akademiye taşımak	48
17. Kapanış	49
18. Veri eki: sayılar ve kronoloji	50
18.1 İş cinayetleri — İSİG Meclisi	50
18.2 Kurye ölümleri	50
18.3 Maliyet ve gelir (2026)	51
18.4 Kronoloji: uzak arka plan	51
18.5 Kronoloji: uluslararası hukuk	52
18.6 Kronoloji: Türkiye’de kurye mücadelesi	53
18.7 Kronoloji: sermaye hareketi	54
18.8 Hukuki dayanaklar (Türkiye)	54
19. Kaza olursa: delil kontrol listesi	56
Hemen alınması gerekenler	56
Neden bu belgeler?	56
Başvurulacak yerler	56
20. Yöntem ve doğrulama notu	58
Yapılan düzeltmeler	58
Doğrulanamayan noktalar	58
Kullanılan kaynak türleri	59
21. Kaynakça	60
Dosyanın çıkış noktası	60
Merve Yılmazelli ve kurye emeği	60
İş cinayeti verileri	60
Türkiye — hukuk ve mevzuat	60
Türkiye — kurye eylemleri	61
Tekelleşme	61
Uluslararası hukuk	62
Tarihsel arka plan	63
Kuram	63

Kurye ve platform işçisi örgütleri	64
Uluslararası örgütlenme	64
Türkçe akademik literatür	64

Künye

Gig Ekonomi Dosyası — Patronun Patronu Olmaz

Esnaf kuryelik, algoritmik patron ve platform kapitalizminin sınıfsal anatomisi

Sürüm 1.0.2 · **Tarih** 31 Ağustos 2026 · **Yazan** Bilgi Müsterekleri

Yayın bilgimusterekleri.org · **Lisans** CC BY-SA 4.0 (CopyFarLeft)

Dosyanın tezi. “Gig ekonomi” yeni bir üretim tarzı değildir. Parça başı ücretin, eve iş vermenin ve taşeronlaşmanın algoritmik bir arayüzle yeniden kurulmasıdır. Yeni olan teknoloji değil; zincirin ortasındaki aracının insan olmaktan çıkıp bir sunucuya dönüşmesi ve bu dönüşümün **hukuki bir statü kaybına** tahvil edilmesidir. Bu nedenle karşımızdaki şeye “tekno-feodalizm” demiyoruz: rant değil **artı-değer**, feodal bağımlılık değil **tekelci kapitalizmin bugünkü emek rejimi** söz konusudur.

“Algoritma süreyi belirleyebilir. Kantağı kimin kapatacağını belirleyemez.”

Bu belge tek parçadır. Hiçbir ek dosyaya, broşüre ya da yan metne atıf yapmaz; kaynakçası, veri eki, kronolojisi ve yöntem notu kendi içindedir. Sonundaki *Veri Eki* ve *Kaynakça* bölümleri, metindeki her rakamın nereden geldiğini gösterir.

Sürüm notu (1.0.2). Bu sürümde 12. bölüm genişletildi: kuryelerin kendi örgütlenme yapıları (MOTKURDER, Kurye Hakları Derneği, Kadın Kuryeler Derneği, MİD, TEHİS, yerel dernekler ve dayanışma ağları) kuruluş tarihleri ve doğrulanmış bağlantılarıyla eklendi; işkolu ve sendikal yetki sorunu ile TÜMTİS’in kargo sektöründeki toplu sözleşme deneyimi ayrı bir başlık oldu. 13. bölüme dünyadaki örgütlenme stratejilerinin çatışması (GMB-IWGB, İtalya’daki “sarı sözleşme”, Fransa’daki temsil seçimleri, Transnational Federation of Couriers ve CoopCycle kooperatif federasyonu) eklendi. 19. bölümdeki başvuru listesi doğrulanmış bağlantılarla tabloya çevrildi. Doğrulanamayan noktalar listesi dört madde genişledi.

Yöntem notu. Dosyadaki bütün sayılar ve tarihler, birincil ya da güvenilir ikincil kaynaklardan bağımsız olarak doğrulanmıştır. Doğrulama sırasında dosyanın çıkış noktası olan televizyon programındaki iki rakamın düzeltilmesi gerekti; bu düzeltmeler metin içinde açıkça belirtilmiştir. Doğrulanamayan hiçbir iddia kesinlik kipiyle yazılmamış, kaynağı belirsiz kalan veriler “tahmin” ya da “iddia” olarak işaretlenmiştir.

Sunuş: Neden bu dosya?

Sevgili Genç Yoldaş,

Bu sayfalarda aylardır yapay zekâyı tartışıyoruz: eylem planlarını, kurulları, veri merkezlerini, modelleri. Bugün aynı tartışmayı bir başka yere, **E-5'in Beylikdüzü'ne bakan şeridinde** indiriyoruz.

Çünkü algoritmik yönetimin en somut, en kanlı ve en az konuşulan yeri orasıdır.

9 Temmuz 2026 gecesı orada 40 yaşındaki motokurye **Merve Yılmazelli** hayatını kaybetti. Aşırı hız yapan, makas atan bir araç motosikletine arkadan çarptı; sürücü kaçtı. Merve ağır yaralı olarak hastaneye kaldırıldı, kurtarılamadı.

Kayıtlara “trafik kazası” olarak geçti.

Bu dosyanın bütün meselesi, o iki kelimenin nasıl seçildiğidir.

Çünkü bir ölümün hangi tabloya yazılacağını belirleyen şey, o gecenin fiziğı değildir — **o gecenin hukukudur**. Ve o hukuku yazan, kaza tutanağını tutan trafik memuru da değildir; bir sözleşme metnine “iş ortağı” ibaresini koyduran şirkettir.

Bu ibare bir kelime oyunu değil. **Bir üretim aracıdır**. Çalıştığı anda, bir şirketin bilançosundan altı kalem birden siler; bir insanı işçi olmaktan çıkarır; öldüğünde adını iş cinayeti listesinden düşürür; ailesini yıllar süreceğ bir davanın ispat yüküyle baş başa bırakır.

Ve bu ibare, Türkiye’de yüz binlerce insanın — bazı tahminlere göre bir milyona yakın kuryenin — çalışma koşullarını belirliyor.

Dosyanın kurduğı dört eksen

Bu metin dört ekseni birlikte örüyor. Ayrı ayrı ele alındıklarında her biri eksik kalır; birlikte okunduklarında ortaya bir **birikim rejimi** çıkar.

Bir: Hukuki statü bir üretim aracıdır. İş sözleşmesinin üç unsurundan biri olan “bağımlılık” sözleşmeden silindiğı anda, sermaye maliyeti ortadan kaldırmaz — sadece taraf değiştirir. Kıdem, ihbar, prim, izin, mesai ve iş kazası sorumluluğı ödenmeye devam eder; kuryenin cebinden.

İki: Algoritma, parça başı ücretin otomatikleşmiş hâlidir. Marx, parça başı ücreti “kapitalist üretim tarzına en uygun ücret biçimi” diye tanımlarken bunun nedenini de söylemişti: bu biçimde işçinin başında durmaya gerek kalmaz, **denetim işçinin kendi zihnine taşınır**. Platform bunu ölçeklendirir ve cezayı görünmezleştirir: kimse ceza vermez, sadece ekran sessizleşir.

Üç: El değiştiren şey yazılımdır. 2025-2026 arasında Türkiye’nin üç büyük teslimat platformu — Trendyol Go, Getir’in teslimat kolu, Yemeksepeti’nin sahibi Delivery Hero — fiilen tek bir sermaye grubunun hamlesiyle el değiştirdi. Bu işlemlerde satılan şey motosikletler değildi; motosikletin nereye gideceğine karar veren yazılımdı. O yazılım da kuryelerin her teslimatta ürettiğı verinin kristalleşmiş hâlidir: yani ölü emek.

Dört: Yedek sanayi ordusu artık bekleme odasında değil. Platform modeli, Marx’ın “nispi nüfus fazlası” dediğı rezervi istihdamın dışında tutmak yerine, **rezerv koşullarını**

istihdamın kendisi hâline getirmiştir.

Bu dört eksen bir mağduriyet anlatısı kurmuyor. Tam tersine: dosyanın en umut verici bölümü, hukuken grev hakkı olmayan insanların dört yılda üç kez kontak kapatıp kazanım elde etmesidir.

Bu dosya nasıl okunmalı?

Metin ardışıktır ama bölümleri kendi başına da okunabilir. Sendika şubelerinde ve gençlik çalışmalarında tartışma başlığı olarak kullanılabilecek bölümler şunlardır: statü tartışması için 4. bölüm, tarihsel arka plan için 5-7. bölümler, teknoloji tartışması için 8. bölüm, tekelleşme için 10-11. bölümler, örgütlenme için 13-14. bölümler.

Kaza sonrası ne yapılacağına dair kontrol listesi 20. bölümdedir ve doğrudan çoğaltılıp dağıtılabilir.

Dosya CC BY-SA 4.0 lisanslıdır. Çoğaltın, dağıtın, tartışın.

1. Bir gece, bir isim

9 Temmuz 2026, gece yarısına doğru. İstanbul'un batı ucu, E-5 karayolunun Beylikdüzü'ne, Marmara Park mevkiine bakan şeridi.

Bir motosiklet. Bir de makas atarak gelen bir araba.

Motosikletin sürücüsü **Merve Yılmazelli**'ydi. Kırk yaşındaydı. **Fiyuu (Tıkla Gelsin)** platformunda moto kurye olarak çalışıyordu.

Şimdi mülkiyet ilişkilerine bakalım, çünkü bu dosyanın bütün argümanı orada başlıyor:

- O motosiklet **ona** aitti.
- Yakıtını **o** alıyordu.
- Bakımını **o** yaptırıyordu.
- Zorunlu trafik sigortasını **o** ödüyordu.
- Vergi dairesinde **adına açılmış bir dosyası** vardı.
- Her ay, çalışsa da çalışmasa da, **kendi cebinden Bağ-Kur primi** yatırıyordu.

Resmiyette **tek kişilik bir işletmeydi**. Yani kâğıt üstünde patrondur.

Programın kurduğu zincir tam da buradan çıkıyor ve ezberlenmeye değer:

Patronun patronu olmaz. Patron olmayanın işvereni olmaz. İşvereni olmayanın da iş kazası olmaz.

Sonuç aritmetiktir. Türkiye'de resmî iş kazası istatistiği **işveren bildirimi** üzerinden tutulur. İşveren yoksa bildirim yoktur. Bildirim yoksa kayıt yoktur. Kayıt yoksa rakam yoktur.

Merve Yılmazelli çalışırken öldü. Ama resmî iş kazası tablosunda yeri yok.

Kaza sonrası

Kaçan sürücü, bir başka kuryenin çektiği video kaydının polise teslim edilmesinin ardından yakalandı ve tutuklandı. Bu, kurye dayanışmasının somut bir sonucudur: delili devlet değil, meslektaşları topladı.

Merve'nin cebinden **215 lira** çıktı. Babası bu parayı bir camiye bağışladı.

Kuryeler bu rakamı boşuna tekrarlamıyor. 215 lira, "haftada 200 paket teslim eden bir kuryenin aylık brüt geliri 120 bin lirayı bulabilir" diyen platform savunmasının karşısına konulmuş **maddi bir kanıttır**.

15 Temmuz 2026'da Silivri Çanta Mezarlığı'nda bir anma yapıldı. Kurye Hakları Derneği, Motorlu Kurye İşçileri Derneği (MİD), TEHİS ve çok sayıda motokurye katıldı (basında ayrıca "KASK-DER" ve "KASK Meclisi" adları anılmaktadır; bu yapılara ilişkin doğrulama notu için bkz. 20. bölüm). Kimse resmî bir çağrı yapmadı, izin alınmadı, basın toplantısı düzenlenmedi. Kuryeler birbirlerine haber verdiler, kontak kapattılar, motorlarıyla konvoy hâlinde geldiler.

Kasklarını mezarın çevresine dizdiler.

Ve şunu söylediler:

“Biz istatistik değiliz; insanız, işçiyiz.”

Yoldaş, bu cümlenin ne kadar kesin olduğuna dikkat et. Kuryeler burada bir duygu ifade etmiyor. **Bir hukuki tespit yapıyorlar.** Çünkü tam da istatistik olmadıkları için — yani hiçbir tabloya yazılmadıkları için — ölümleri sorun sayılmıyor.

2. Sayılmayanlar: iş cinayeti istatistiğinin siyaseti

Türkiye’de çalışırken ölen işçileri bir bakanlık saymıyor.

Gönüllüler sayıyor.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG Meclisi), işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları, sendikacılar, akademisyenler, emek-meslek örgütü temsilcileri ve ölenlerin yakınlarından oluşan bir gönüllü ağıdır. Resmî bir kurum değildir, bütçesi yoktur, kadrosu yoktur. Yazılı ve dijital basını tarar, yerel haberleri takip eder, emek örgütlerinden gelen bilgileri derler ve her ay tek tek sayar. İlk yıllık raporu 2013 verilerine dayanır.

Meclis’in yaptığı sadece sayım değildir; bir **kavram müdahalesidir**. Önlenebilir işçi ölümlerini “kaza” değil **“iş cinayeti”** olarak adlandırır. Ve kapsamı resmî istatistikten geniştir: ev hizmetlileri, çiftçiler, esnaf, kamu çalışanları, göçmen ve mülteci işçiler — yani SGK bildirim sisteminin dışında kalan herkes.

2026 tablosu

Ay (2026)	İş cinayetinde ölen işçi
Ocak	en az 146
Şubat	en az 126
Mart	en az 148
Nisan	~191
Mayıs	en az 212
Haziran	228
Temmuz	214
İlk 7 ay toplamı	en az 1.279

Günde ortalama **altı işçi**. Her gün sabah çıkıp akşam evine dönemeyen altı kişi.

Karşılaştırma için: Soma’da 301 işçi ölmüştü ve ülke haftalarca ayağa kalkmıştı. 2026’nın yalnızca yedi ayı **dörtten fazla Soma** ediyor.

Aradaki fark ölü sayısı değil. **Ölümlerin aynı anda mı yoksa tek tek mi gerçekleştiğidir.**

Kapitalizmin işçi ölümünü sindirme kapasitesi, ölümü **parçalama** kapasitesine bağlıdır. Tıpkı ücreti parçalara böldüğü gibi. Bir günde 301 ölü bir felakettir; yedi ayda 1.279 ölü bir “istatistiktir”.

Yılların serisi de bu sürekliliği gösteriyor: 2013’te en az 1.235, 2023’te en az 1.932, 2024’te en az 1.897, 2025’te en az 2.105.

Temmuz 2026’nın anatomisi

Temmuz ayının ayrıntıları, bu dosyanın bütün argümanını tek bir tabloda topluyor:

Gösterge	Değer
Toplam ölüm	214
Sendikalı	7 (%3)
Sendikasız	207 (%97)
Göçmen/mülteci işçi	14
Kadın işçi	en az 11
Çocuk işçi	12
İnşaat/yol işleri	58
Tarım/ormancılık	45
Ulaştırma	20
Trafik/servis kazası (neden olarak)	40

Yoldaş, bu tablonun en çok şey söyleyen satırı ölü sayısı değil.

%97.

Temmuz ayında ölen 214 işçinin 207'sinin sendikası yoktu. Diğer bütün veriler *ne olduğunu* anlatıyor. Bu veri ise **eksik olanı** anlatıyor.

“219” değil “214”: bir düzeltme

Bu dosyanın çıkış noktası olan televizyon programında Temmuz ayı rakamı **219** olarak geçiyor. İŞİG Meclisi'nin resmî Temmuz 2026 raporunda rakam **214**'tür (sendikasız oranı %97 doğrudur). Bu dosyada doğrulanmış rakam kullanılmıştır.

Böyle küçük bir düzeltmeyi yapmakta ısrar etmemizin nedeni şu: **karşı tarafın elindeki tek koz bizim rakam hatalarımızdır.** Bir tek yanlış sayı, doğru olan diğer her şeyi tartışmalı hâle getirmeye yeter. Sermayenin sayı tutturma zorunluluğu yoktur; bizim vardır.

Kurye ölümleri: iki ayrı sayım

Kuryelere gelince, iki farklı gönüllü sayım var ve rakamları örtüşmüyor:

- **Kurye Hakları Derneği** (başkan: Mesut Çeki): son beş yılda en az **265 motokurye**; 2026'nın ilk altı ayında en az **22**.
- **Motorlu Kurye İşçileri Derneği** (MİD, başkan: Yasin Körge): 2024'te **58**, 2025'te yaklaşık **68** kurye. Ölenlerin yaş ortalaması: **25**.

İki derneğin farklı rakam vermesi bir tutarsızlık değil, bir **kanıttır**: ortada tek bir resmî kaynak olmadığı için, herkes kendi ağıyla sayıyor.

Karşılaştırma için resmî trafik verisine bakalım: 2025'te trafik kazalarında toplam **6.035** kişi öldü. Bunların **1.334'ü motosiklet sürücüsü**, **191'i motosiklet yolcusuydu** — yani motosikletliler bütün trafik ölümlerinin **%22,1**'ini oluşturuyor. Bu rakamın içinde kaç kurye olduğunu ise kimse bilmiyor, çünkü kimse ayırmıyor.

Tanımlanmayan şey ölçülmez. Ölçülmeyen şey yönetilmez. Yönetilmeyen şey de sorun sayılmaz.

Ve dikkat: bir ölümü istatistikten çıkarmak için onu gizlemenize gerek yok. **İş kazası durumunu ortadan kaldırmanız yeter.**

3. “Esnaf kurye” nasıl kurulur? Maliyet zincirinin anatomisi

Bir işe gireceksiniz. İşe girmeden önce yapmanız gerekenler şunlar:

1. **Vergi dairesine** gidip kendi adınıza bir **şahıs şirketi** kuracaksınız, vergi levhası alacaksınız.
2. Bir **muhasebeci** tutacaksınız — çünkü artık her ay beyanname vereceksiniz, fatura keseceksiniz.
3. Bir **motosiklet** satın alacaksınız.
4. O motosikletin **zorunlu trafik sigortasını, muayenesini, bakımını, lastiğini** üstleneceksiniz.
5. **Motorlu Taşıtlar Vergisi** ödeyeceksiniz.
6. Her ay, çalışsanız da çalışmasanız da, kendi cebinizden **Bağ-Kur primi** yatıracaksınız.
7. Yıl sonunda **gelir vergisi** ödeyeceksiniz.
8. **SRC KURYE** mesleki yeterlilik belgesini alacaksınız.

Bunların hepsini yaptıktan sonra bir uygulamaya kaydolacaksınız ve çalışmaya başlayacaksınız.

Adı üstünde: **esnafsınız**. Kendi işinizin sahibisiniz.

Rakamlarla: işe başlamadan önceki borç

2026 yılında bu zincirin en sabit kalemi Bağ-Kur primidir. Brüt asgari ücretin 33.030 TL olduğu 2026’da, 4/1-b (Bağ-Kur) sigortalısı için asgari aylık prim **11.808,23 TL**; beş puanlık indirimden yararlananlar için **10.156,73 TL**’dir.

Bu rakamı bir an düşünün, yoldaş.

Bir esnaf kurye, **hiç çalışmasa bile**, sadece sigortalı kalabilmek için her ay on bin liranın üzerinde ödeme yapmak zorundadır. Sıfır sipariş aldığı bir ay, onun için sıfır gelir değil — **eksi on bin liradır**.

Klasik işçi-işveren ilişkisinde bu prim, işverenin bilançosunda bir gider kalemidir ve işçinin ücretinden ayrıdır. Burada ise işçinin **kendi cebinden ödediği bir çalışma vergisine** dönüşmüştür.

Buna motorun taksiti/amortismanı, yakıt, bakım, lastik, sigorta, muayene, MTV, muhasebeci ücreti ve KDV eklenir.

Gelirin gerçeği

Platformların Ocak 2026 eylemleri sırasındaki savunması şuydu: “Haftada 200 paket teslim eden bir kuryenin aylık brüt geliri 120.000 lirayı bulabilir.”

Bu cümleyi tartışmaya gerek yok; sadece bir bölme işlemi yapalım.

Haftada 200 paket, **haftanın yedi günü** çalışmak demektir. Yani izin yok, hastalık yok, tatil yok. Şirketin “kazanılabilir” dediği rakam, **hiç durmadan çalışma varsayımı** üzerine kurulu. Ve bu **brüt**.

Sahadan gelen rakamlar başka bir tablo çiziyor:

- **Adana Motosikletli Kuryeler Derneği Başkanı Yalçın Parmak:** “Günde en az 12 saat çalışan bir kurye ay sonunda brüt ciro olarak 85-90 bin TL kazanç sağlamaktadır... Bağ-Kur, muhasebe, KDV, yemek, yakıt, bakım-lastik-amortisman ve trafik cezaları düşüldüğünde elimizde kalan rakam **asgari ücrete tekabül ediyor.**”
- Bir gazete analizine göre net aylık kazanç **50.000-60.000 TL** bandında; masraflar **gelirin yaklaşık %60’ını** eritiyor. 100.000 TL’ye ulaşmak için “30 gün boyunca aralıksız, günde 15 saatten fazla” çalışmak gerekiyor.
- **MİD Başkanı Yasin Körge:** Bazı kuryeler günde **13-15 saat** çalışıyor. Ve şu cümleyi kuruyor: “*Herkes kazandığımız parayı soruyor ama kimse yitip giden canları sormuyor.*”

Yoldaş, buradaki asıl mesele rakamın büyüklüğü değil, **rakamın nasıl kurulduğudur.**

Kapitalizmde ücret, emek gücünün değeridir ve emek gücünün değeri onun yeniden üretim maliyetiyle belirlenir: beslenme, barınma, dinlenme, aile, eğitim. Klasik ücret ilişkisinde bu maliyetin bir kısmı — sosyal sigorta, ücretli izin, hastalık hakkı — sermayenin bilançosunda görünür.

Esnaf kurye modelinde ise **yeniden üretim maliyetinin tamamı işçinin üzerine yıkılmıştır.** Ne dinlenme ücretlidir, ne hastalık, ne de emeklilik. “Kazanç” diye sunulan rakam, aslında bu maliyetlerin hiçbirinin düşülmediği bir cirodur.

Bir kuryenin brütü 90 bin, neti asgari ücret ise, ortada yüksek bir ücret yoktur. **Ortada, sermayenin ödemeyi bıraktığı kalemlerin işçi tarafından finanse edildiği bir sistem vardır.**

SRC KURYE: devlet tanıyor, ama işçi olarak değil

29 Ocak 2026’da Karayolu Taşımacılık Faaliyetleri Mesleki Yeterlilik Eğitimi Yönetmeliği’nde yapılan değişiklikle, yalnızca motosiklet/moped ile kurye gönderisi taşıyanları kapsayan “**SRC KURYE**” belgesi tanımlandı.

Getirilenler: adli sicil şartı (hırsızlık, dolandırıcılık, uyuşturucu, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan sabıkalılara belge verilmiyor), sınav kolaylaştırmaları (uygulama sınavı kaldırıldı, geçme notu 70’ten 60’a indi, sınav hakkı 4’ten 8’e çıktı), 69 yaş üstü için belge iptali. P1 yetki belgesi işletmeye, SRC KURYE belgesi sürücüye ait.

Bu düzenleme kritik bir şeyi gösteriyor, yoldaş:

Devlet moto kuryeyi bir meslek olarak tanıyor. Ona belge veriyor, sınav yapıyor, adli sicil şartı koyuyor, yaş sınırı getiriyor. Yani mesleğin varlığını, riskini ve kamusal boyutunu kabul ediyor.

Ama aynı devlet, o mesleği yapan insanı **işçi olarak tanımıyor.**

Devlet kuryeyi denetlemeye hazır; korumaya değil. Belgelendirmeye hazır; sigortalamaya değil. Bu, düzenleme yokluğu değil — **seçici düzenlemedir.** Sermayeyi ilgilendiren kısım (güvenlik, sabıka, ehliyet) düzenlenmiş, emeği ilgilendiren kısım (statü, sigorta, tazminat) boş bırakılmıştır.

Kaç kişi?

Bu soruya kesin cevap yok, ve cevabın olmaması başlı başına bir bulgudur.

Türkiye’de kaç esnaf kurye çalıştığına dair **resmî bir sayım bulunmuyor** — ne SGK, ne TESK, ne de bakanlık böyle bir veri yayımlıyor. Basında dolaşan “yaklaşık bir milyon kurye” tahmini de kaynağını belirtmeyen bir kestirimdir.

Yalnızca tek tek platformlardan parça bilgiler var: örneğin Trendyol Go’nun Uber’e satıldığı Mayıs 2025 itibarıyla yaklaşık **19.000 kuryesi** ve 90.000’den fazla anlaşmalı restoran/marketi olduğu açıklanmıştı.

Yüz binlerce insanı çalıştıran bir sektörün büyüklüğünü devlet bilmiyor. Ya da bilmek istemiyor. İkisi de aynı kapıya çıkar: **sayılmayan emek, düzenlenmeyen emektir.**

4. Bağımlılık: statünün kendisi bir üretim aracıdır

Şimdi dosyanın hukuki kalbine geliyoruz. Buradaki asıl teknik yenilik uygulamada değil — **sözleşmededir.**

Üç unsur, tek kelime

4857 sayılı İş Kanunu’nun 8. maddesi iş sözleşmesini şöyle tanımlar: bir tarafın (işçi) **bağımlı olarak** iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme. **6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 393. maddesi** de genel hizmet sözleşmesini aynı biçimde, “işçinin işverene bağımlı olarak iş görmeyi” üstlenmesi olarak tanımlar.

Üç unsur: **iş, ücret, bağımlılık.**

Kurye paket taşıyor — **iş** var. Paket başına ödeniyor — **ücret** var.

Geriye tek bir kelime kalıyor.

Türkiye’de yüz binlerce insanın işçi sayılıp sayılmayacağı, kıdem tazminatı alıp almayacağı, sigortalı olup olmayacağı, öldüğünde hangi tabloya yazılacağı — **hepsi bu tek kelimeye bağlı.**

Ve şirketlerin bütün stratejisi, bu kelimeyi sözleşmeden silmek üzerine kurulu: “*Onlar bizim işçimiz değil, iş ortağımız.*”

“Hepimiz bir aileyiz” ideolojisinin hukuk diline tercüme edilmiş hâli budur.

Peki sahada ne oluyor?

Doktrinde ve içtihadta bağımlılık, işçinin **işverenin yönetim ve denetimi altında, onun talimatlarına uyarak** çalışmasıdır. İş sözleşmesini vekâlet ve eser sözleşmesinden ayıran ölçüt tam olarak budur.

Şimdi bir kuryenin gününe bakalım:

- Siparişi **siz seçmiyorsunuz** — sistem gönderiyor.
- Nereye gideceğinizi **siz belirlemiyorsunuz** — adres geliyor.
- Kaç dakikada varacağınızı **siz hesaplamıyorsunuz** — süre ekranda yazıyor.
- Hangi güzergâhtan gideceğinizi çoğu zaman **siz seçmiyorsunuz.**
- Reddedebilirsiniz — ama reddettikçe sıradaki siparişin gelme sıklığı düşer. **Kimse size ceza vermez. Sadece ekran sessizleşir.**
- Puanınız düşerse yoğun saatlerde sipariş alamazsınız; alamazsanız hedefi tutturamazsınız; tutturamazsanız prim yoktur.
- İş bırakmak isterseniz istifa etmezsiniz. Kovulmazsınız da — **hesabınız kapatılır.**

Şimdi soruyu tekrar soralım: Çalışma saatinizi kim belirliyor? Yapacağınız işi kim belirliyor? Süreyi kim belirliyor? Talimata uymak zorunda mısınız? Ücretinizi kim ödüyor?

Sahada olan şudur: **Bir patron var.** Sesi yok, odası yok, imzası yok. Ama sipariş dağıtıyor, süre veriyor, puan düşürüyor, kapıyı gösteriyor.

Yargıtay ne diyor?

Yargıtay'ın yerleşik ilkesi açıktır: **iş ilişkisinin niteliği, sözleşmeye verilen isme göre değil, işin fiilen ne şekilde yürütüldüğüne göre belirlenir.**

Yani hukukun sorduğu soru “sözleşmede ne yazıyor” değil, “**sahada ne oluyor**”dur.

Bu ilke, esnaf kurye modelinin hukuki temelini baştan tartışmalı hâle getirir. Ancak burada dürüst olmak gerekir, yoldaş: **Türkiye’de platform kuryeleri özelinde verilmiş, yayımlanmış ve emsal niteliği tartışılmaz bir Yargıtay kararı henüz yoktur.** Hukuk literatüründe bu konu “doktrinde tartışılan ama yüksek mahkeme kararlarına henüz yansımamış” bir alan olarak tanımlanıyor.

Bu boşluk tesadüf değil. Emsal karar için dava gerekir; dava için davacı gerekir; davacı için ise ölmüş bir kuryenin ailesinin ya da hesabı kapatılmış bir kuryenin yıllarca sürecektir bir yargılamayı göze alması gerekir.

Sistem, kendisini test edecek davanın maliyetini de işçiye yıkmıştır.

Bilançodan silinen altı kalem

“İş ortağı” ibaresi sözleşmeye yazıldığı anda şirketin bilançosundan altı kalem birden silinir:

1. **Kıdem tazminatı**
2. **İhbar tazminatı**
3. **Sosyal sigorta primi**
4. **Yıllık ücretli izin**
5. **Fazla mesai ücreti**
6. **İş kazası ve meslek hastalığı sorumluluğu**

Dikkat edin: bu kalemler **ortadan kalkmıyor**. Sadece **taraf değiştiriyor**. Hepsini ödeniyor — kuryenin kendi cebinden.

Buradan bu dosyanın birinci teorik tespiti çıkıyor:

Platform kapitalizminde hukuki statü, bir üretim aracıdır.

“Bağımsız yüklenici” tanımı, sermayenin elinde tıpkı bir makine gibi işleyen, maliyet düşüren, artı-değer oranını yükselten bir araçtır. Marx, makinenin sermayenin elinde işçi ayaklanmalarına karşı bir silah olduğunu söylemişti. Bugün aynı işlevi **bir sözleşme maddesi** görüyor. Ve bu maddenin üstünlüğü şudur: çelik gerektirmez, amortismanı yoktur, bakımı yoktur, ve rakipler tarafından kolayca kopyalanabilir.

Ölümünden sonra: muvazaa ve hizmet tespiti davası

Kaza oldu. Sonra ne olur?

İşveren tanınmadığı için **iş kazası bildirimi yapılmaz**. Platform şirketi iş kazası sorumluluğunu taşımaz. İdari süreç kendiliğinden işlemez.

Geriye tek bir yol kalır: **mahkeme**.

Bir **muvaaza/hizmet tespiti davası** açacaksınız. Diyeceksiniz ki: “*Bu sözleşme görünüşte hizmet/taşıma sözleşmesiydi, ama fiilen bir iş sözleşmesiydi.*”

Ve şunları toplayacaksınız: kaza tespit tutanağı, tıbbi raporlar, maluliyet raporu, tedavi faturaları, gelir belgeleri, araç ruhsatı, uygulama ekran görüntüleri, sipariş geçmişi, ödeme dökümleri, tanıklar.

Sürecin hukuki çerçevesi şöyle:

- **Görevli mahkeme:** İş Mahkemesi.
- **İspat yükü:** Tamamen davacıda. Yani ölen kuryenin ailesinde.
- **Hak düşürücü süre:** Hizmetin geçtiği yılın sonundan itibaren **beş yıl**. Bu süre geçince dava açılmaz; mahkeme bunu kendiliğinden dikkate alır.
- **Arabuluculuk:** İşçilik alacaklarında zorunlu olan arabuluculuk, hizmet tespiti davasında **dava şartı değildir** — çünkü sosyal güvenlik hakkı kamu düzenine ilişkindir, taraflar üzerinde serbestçe tasarruf edemez.
- **Süre:** Hukuk pratiğinde ortalama **1,5 ile 3 yıl** arası. (Not: bu, uygulamacı tahminidir; konuya ilişkin resmî bir ortalama süre istatistiği yayımlanmamaktadır.)

Ölen kuryenin ailesi için destekten yoksun kalma tazminatı — olursa tabii — yıllar sonra ve belirsizliğini koruyarak gündeme gelir.

Yoldaş, bu tabloyu bir kez daha okumanı istiyorum. Çünkü burada olan şey, hukukun yavaş işlemesi değildir.

Sermaye, kanıtlama maliyetini de dışsallaştırmıştır.

Motoru işçiye devretti, yakıtı işçiye devretti, primi işçiye devretti, riski işçiye devretti — ve son olarak, kendi sorumluluğunu ispatlama yükünü de ölenin ailesine devretti.

Bu modelin dehası ve alçaklığı aynı yerdedir: **her şeye yetkili olup hiçbir şeyden sorumlu olmamak**. Ve bu bir çarpıklık ya da yasal boşluk değildir. **Modelin temel iddiasıdır.**

Literatürde bu duruma verilen ad da bu çelişkiyi taşır: “**bağımlı kendi hesabına çalışma**” (*dependent self-employment*). Eurofound’un tanımıyla: “resmî olarak serbest meslek sahibi olan, ancak geliri açısından tek bir işverene bağımlı” çalışanlar. İspanya bu kategoriyi 2007’den beri **TRADE** (*Trabajador Autónomo Económicamente Dependiente*) adıyla ayrı bir yasal statü olarak tanır ve ona özel korumalar getirir.

Türkiye’de ise bu kategori hukuken **yoktur**. Ne işçidir, ne de gerçek anlamda bağımsız. Tanımsızdır.

Ve tanımsız olan, korunamaz.

5. Model yeni değil: 1888'den bugüne terletme sistemi

Uygulama yeni. Telefon yeni. Algoritma yeni.

Model ise 138 yaşında.

Lordlar Kamarası'nın çözemediği kelime

1888'de İngiliz Lordlar Kamarası, o günlerde herkesin konuştuğu bir çalışma biçimini soruşturmak üzere özel bir komisyon kurdu. Komisyonun başkanlığını **Dunraven Kontu** yaptı.

Soruşturulan şeyin adı: **terletme sistemi** (*sweating system*).

İşleyişi şuydu. Bir tüccar işi alır ama kendi atölyesinde yaptırmaz; aracıya devreder. Aracı bir başkasına devreder. Zincirin en ucunda, kendi evinde, kendi iğnesiyle, kendi mumunun ışığında çalışan biri vardır. **Parça başına ödenir**. Ne kadar dikerse o kadar alır.

Kimse onu işe almamıştır. Kimse onu kovamaz da — çünkü tanımlı bir işçi değildir.

Komisyon iki yıl çalıştı ve dört ayrı rapor yayımladı (birincisi Ağustos 1888, sonuncusu Ağustos 1889 tarihlidir; bazı kaynaklar nihai raporun Lordlar Kamarası'nda görüşülmesini Nisan 1890 olarak verir). Toplam **291 tanık** dinledi: terziler, ayakkabıcılar, kürkçüler, gömlekçiler, mobilyacılar, döşemeciler, bıçakçılar, zincir ve çivi imalatçıları, saraciyeciler, rıhtım işçileri.

Ve raporu yazarken bir sorunla karşılaştılar.

“Terletme” kelimesini tanımlayamadılar.

Komisyonun kendi ifadesiyle, terime “kesin bir anlam atfetmek mümkün olmadı” (*unable to assign an exact meaning to the term ‘sweating’*). Yapabildikleri tek şey, o adın verildiği koşulları saymak oldu. Üç madde yazdılar:

1. “İşçinin ihtiyaçlarını karşılamayan ya da yapılan işle orantısız olan bir ücret oranı”
2. “Aşırı çalışma saatleri”
3. “İşin yürütüldüğü mekânların sağlıksız durumu”

Dunraven Kontu 1890'da Lordlar Kamarası'ndaki tartışmada bunu daha halk diliyle özetledi: “neredeyse insanlık dışı çalışma saatleri”, “sefil bir üç kuruş”, “korkunç sağlıksız koşullar”.

Ve komisyonun en dikkat çekici bulgusu şuydu: dinlenen tanıkların ezici çoğunluğu — 86 tanıktan 83'ü — sorunun kaynağı olarak **“gereksiz araçları”** gösterdi.

Yoldaş, şimdi bu üç maddeyi Ocak 2026'da Yemeksepeti kuryelerinin yayımladığı talep listesiyle yan yana koy. Hangisinin hangi yüzyıla ait olduğunu ayırmakta zorlanacaksın.

Komisyondaki lordlardan biri 1890'da gazeteye şöyle yazmıştı: “Nedenler tedavi edilemez, sonuçlara saldırmalıyız.”

Sermayenin 138 yıldır değişmeyen programı budur: **nedeni tartışma, sonucu yönet.**

Marx zaten oradaydı

Şimdi bu tarihin en çarpıcı ayrıntısına geleyim.

Lordlar Kamarası'nın 1888'de tanımlayamadığı sistemi, Marx **1867'de**, yani yirmi bir yıl önce, *Kapital*'in Birinci Cildi'nde adıyla anmış ve mekanizmasını tarif etmişti.

Parça başı ücreti ele aldığı 21. Bölüm'de, aracı katmanın kârının nereden geldiğini tek cümlede yazıyor:

“Bu aracılardan kazancı, tamamen kapitalistin ödediği emek fiyatı ile bu fiyatın işçiye filen ulaşmasına izin verdikleri kısmı arasındaki farktan gelir.”

Ve bu ara sömürü sistemine verdiği ad: **“sweating system”** — terletme sistemi.

Yani bir parlamento komisyonunun iki yıl uğraşıp tanımlayamadığı şeyi, Marx yirmi yıl önce, tek paragrafta, hem adlandırmış hem de mekanizmasını göstermişti.

Aradaki fark yöntemseldir, yoldaş. Komisyon **görüngüyü** tarif etmeye çalıştı: kaç saat çalışılıyor, ücret ne kadar, mekân ne durumda. Marx ise **ilişkiyi** çözümledi: aracının kârı nereden geliyor, neden bu zincir kuruluyor, sermaye bundan ne kazanıyor.

Görüngüyü tarif edenler tanım yapamadılar. İlişkiyi çözümleyen yapabildi.

Bugün de aynı fark duruyor. “Gig ekonomi”, “esnek çalışma”, “platform işi”, “yeni nesil çalışma düzeni” — bunlar görüngü tarifleridir. Bu dosyanın yaptığı, ilişkiyi adlandırmaktır.

Sonuç ne oldu?

Terletme sistemine karşı İngiltere'de yasal cevap yirmi yıl gecikti: **1909 tarihli Trade Boards Act** (Ticaret Kurulları Yasası), belirli sektörlerde asgari ücret belirleme yetkisine sahip kurullar oluşturdu. İlk kapsanan dört sektör, tesadüf değil: **zincir üretimi, hazır terzilik, kağıt kutu yapımı ve dantel işleri** — yani komisyonun soruşturduğu sektörlerin ta kendisi. 1912'de kapsam genişletildi.

Yasayı savunan dönemin Ticaret Kurulu Başkanı Winston Churchill'in gerekçesi bugün kelimesi kelimesine geçerlidir:

Sendikası endüstrilerde iyi işveren kötü işveren tarafından, kötü işveren de en kötüsü tarafından alt edilir.

Bu cümle, gig ekonomisinin bütün rekabet mantığını açıklar. Bir platform kuryelerini sigortalarsa, sigortalamayan rakibi karşısında maliyet dezavantajına düşer. Bu yüzden **sektörel düzenleme olmadan iyi niyetli tek bir şirketin yapabileceği bir şey yoktur**. Sorunun çözümü şirket düzeyinde değil, **kural düzeyindedir** — yani yasa ve toplu sözleşme düzeyinde.

Ve bunun bir sonucu daha var: 1888'de tanımlanamayan sistem, 1909'da ancak **örgütlü işçi hareketinin ve kamuoyu baskısının** yarattığı basınçla düzenlenebildi. Komisyon

raporu tek başına hiçbir şeyi değıştirmedi. Yirmi yıl bekledi.

Bugün elimizde Cenevre’de imzalanmış bir ILO sözleşmesi var. Onun da kendiliğinden hiçbir şeyi değıştirmeyeceğini bu tarihten öğreniyoruz.

6. Parça başı ücret: denetimin işçinin zihnine taşınması

Yoldaş, şimdi dosyanın kuramsal kalbine geliyoruz.

Neden parça başı ödeme bu kadar kullanışlı? Neden 1888’de de, 2026’da da aynı biçim karşımıza çıkıyor?

Marx’ın *Kapital* Birinci Cilt’in 21. Bölümü’ndeki (“Parça Başı Ücret”) cevabı iki cümlede duruyor:

“Parça başı ücret, kapitalist üretim tarzına en uygun ücret biçimidir.”

“Emeğin denetimi büyük ölçüde gereksiz hâle gelir.”

Nedeni basittir. Saat ücretinde işçiyi denetlemek için birinin başında durması gerekir: ustabaşı, kronometre, vardiya amiri. Bunların hepsi maliyettir; hepsi sermayenin bilançosunda görünür.

Parça başı ücrette buna gerek yoktur.

İşçi kendi kendisinin gözetmeni olur.

Kimse “daha hızlı çalış” demez. Demeye gerek yoktur. Yavaş çalışırsan az kazanırsın.

Marx aynı bölümde ikinci bir etkiyi de not eder: parça başı ücret, “bireyselliğe daha geniş bir alan tanıyarak” işçilerin **birbirleriyle rekabetini** geliştirir. Yani sadece denetimi içselleştirmez; **dayanışmayı da çözer**. Yanındaki kuryenin aldığı sipariş, senin alamadığın sipariştir.

Parça başı ücret böylece iki iş birden görür: **gözetmeni ortadan kaldırır, sendikayı zorlaştırır.**

Algoritma ne yaptı?

Platform algoritması bu işlemi otomatikleştirir ve ölçeklendirir. Aradaki farkları tek tabloda görelim:

Klasik parça başı ücret	Algoritmik parça başı ücret
İşçi hızını kendisi ayarlar	Süre ekranda yazar, güzergâh atanır
Ceza açıktır: uyarı, kesinti, işten çıkarma	Ceza görünmezdir: ekran sessizleşir
Denetim kişiseldir ve aralıklıdır	Denetim sürekli ve mekânsaldır (GPS)
Ücret formülü bellidir, pazarlığa açıktır	Formül ticari sırdır , tek taraflı ve sürekli değişir
İtirazın bir muhatabı vardır	Muhatap bir arayüzdür; itiraz mekanizması yoktur
İşçinin bilgisi kendisinde kalır	İşçinin bilgisi toplanır, modele işlenir, emir olarak döner

Buradaki kritik yenilik, cezanın **negatifleşmesidir**.

Klasik disiplin bir **eylemdir**: azarlarsın, kesersin, kovarsın. Algoritmik disiplin bir **eylemsizliktir**: sipariş göndermezsin.

Hiçbir şey yapmadan cezalandırırsın.

Ve bu, hukuken de dahice bir çözümdür: **yapılmamış bir şeyin davası açılmaz**. Ekranın sessizleşmesi ne fesihtir, ne disiplin cezasıdır, ne mobbingtir. Hiçbir şeydir. Ama sonucu açıktır.

Üç kavram: bu dosyanın yapay zekâ tartışmasıyla bağı

Bizim çerçevemizde bu mekanizmanın adı bellidir ve üç kavramla anlatılır. Üçü de soyut değil; üçü de E-5'te, bir kuryenin telefonunda çalışıyor.

Zihinsel Taylorizm. Taylor'ın yaptığı, işi en küçük hareketlere bölmek, her hareketi ölçmek ve standart süreler dayatmaktır. Platform işi “kabul et — al — git — teslim et” biçiminde parçalara böler, her parçayı saniyesine kadar ölçer, standart süreyi dayatır. Taylor'ın kronometresi cepteki telefondur. Fark şudur: Taylor'ın kronometresini bir insan tutuyordu ve o insan yorulurdu, hastalanırdı, bazen göz yumardı. Algoritma yorulmaz.

Dijital panoptikon. Bentham'ın hapishanesinde mahkûm, gözetlenip gözetlenmediğini bilmez ama gözetlendiğini varsayar; disiplin bu belirsizlikten doğar. Platformda kurye gözetlendiğini **bilir** — konumu, hızı, duraklaması, kabul oranı, teslim süresi her an okunur. Ve buna göre sürer. Kırmızı ışıktaki beklerken ekrandaki sayacın azaldığını gören bir insanın davranışını, hiçbir trafik kuralı değiştiremez. **Ölüm oranı, bu bilginin bedelidir.**

Genel zekânın gaspı. Şehri bilen kuryedir. Hangi kavşağın saat altıda tıkağının, hangi apartmanın arka kapısının açık olduğunu, hangi kestirmenin yağmurda kullanılamayacağını bilen odur. Bu bilgi, her teslimatta veri olarak toplanır, rota motoruna işlenir ve **kuryenin karşısına emir olarak geri döner**. Marx'ın *Grundrisse*'de “genel akıl” (*general intellect*) dediği şey — insanlığın birikmiş kolektif bilgisi — burada, en somut hâliyle, özel mülkiyet altında gasp edilmektedir.

Sayısal denetimli tezgâhın tornacının el bilgisini programa aktarması ile rota algoritmasının kuryenin şehir bilgisini modele aktarması arasında **hiçbir ilkesel fark yoktur**. Sadece ölçek ve hız farkı vardır.

Ve dikkat: bu, yapay zekâ tartışmasının bir yan başlığı değil, **ana örneğidir**. Büyük dil modellerinin milyonlarca insanın yazdığı metni parametreye çevirmesiyle, rota motorunun milyonlarca teslimatı ağırlığa çevirmesi aynı işlemdir. Veri merkezinde soyut görünen şey, E-5'te somuttur — ve öldürür.

Literatür: kavramın kısa tarihi

“Algoritmik yönetim” (*algorithmic management*) kavramı akademik literatüre 2015'te girdi: Min Kyung Lee, Daniel Kusbit, Evan Metsky ve Laura Dabbish'in Uber ve Lyft sürücülerine üzerine yaptığı çalışmayla. O tarihten bu yana literatür hızla genişledi — Nick Srnicek'in *Platform Capitalism* (2017) kitabındaki “yalın platform” (*lean platform*) kavramı, Jamie Woodcock ve Mark Graham'ın *The Gig Economy: A Critical Introduction* (2020) çalışması, Antonio Casilli'nin dijital emeği “görev tabanlı mikro-emek” olarak

kuramsallaştırması bu hattın önemli durakları.

Türkçe literatür de artık zengin. *Emek Araştırma Dergisi*, *Çalışma ve Toplum* ve benzeri yayınlarda platform emeği, algoritmik yönetim ve sendikal örgütlenme üzerine giderek daha fazla çalışma yayımlanıyor — “Dijital emek platformlarında algoritmik yönetim ve sendikalar”, “Platform Ekonomisinde Emeğin Örgütlenmesi: Hukuki Belirsizlikler, Mekânsal Dağınıklık ve Dijital Baskı Mekanizmaları” gibi başlıklar bu birikimin göstergesi.

Ama yoldaş, burada bir uyarı düşelim. Bu literatürün önemli bir bölümü, olguyu **teknoloji sosyolojisi** olarak ele alıyor: gözetim, veri, mahremiyet, “algoritmik önyargı”. Bunlar gerçek sorunlardır ama **yeterli değildir**.

Çünkü sermaye kuryeyi denetlemekten zevk aldığı için denetlemiyor. Denetliyor, çünkü **birim zamanda daha çok değer sıkmak zorunda**. Teslimat süresini kısaltmak, bekleme süresini sıfırlamak, boş dönüşü ortadan kaldırmak — bunların hepsinin tek bir adı vardır: **görelî artı-değer üretimi**.

Algoritma bir gözetim aracı olmadan önce bir **birikim aracıdır**. Bu sırayı ters çevirirsek, elimizde çok iyi bir denetim aygıtı tarifi kalır ama sömürünün açıklaması kalmaz.

7. Türkiye hattı: fasondan esnekleşmeye

Parça başı çalışma bu ülkeye yabancı değil. Aksine, geniş bir tarihi var.

Eve iş verme: görünmeyen emek

Tekstilde **eve iş verme**, yani fason, on yıllardır işliyor. Kadınlar evlerinde, çocuklarıyla birlikte, düğme dikerek, nakış yaparak, parça başına çalıştı ve çalışıyor. Bu emek:

- Kayıtta yoktur.
- Sigortalı değildir.
- İşyeri yoktur.
- İşvereni belirsizdir — arada birkaç aracı vardır.
- Ücret parça başıdır.
- İş kazası kavramı işlemez.

Tanıdık geliyor mu, yoldaş?

Ev eksenli çalışma, Türkiye’de feminist emek çalışmalarının uzun süredir merkezinde. Yıldız Ecevit, Saniye Dedeoğlu ve Dilek Hattatoğlu gibi araştırmacıların çalışmaları, bu emeğin nasıl “iş” sayılmadığını, nasıl “ev işinin uzantısı” olarak görünmezleştirildiğini gösterdi. **Ev Eksenli Çalışanlar Sendikası (Ev-Ek-Sen)** girişimi de tam bu görünmezliği kırma çabasının ürünüdür — ve kuruluşundan bu yana yaşadığı hukuki mücadele, “işyeri olmayan işçinin sendikası olur mu?” sorusunun Türkiye’deki ilk cevabıdır.

Esnaf kurye modeli, bu emek biçiminin **erkek versiyonu ve sokağa taşınmış hâlidir**. Aradaki tek fark, kuryenin evde değil E-5’te olmasıdır. Görünmezlik aynıdır; kayıtsızlık aynıdır; parça başı ücret aynıdır.

Bu bağ, dosyanın örgütlenme bölümünde işimize yarayacak: **“işyeri olmayan işçi nasıl örgütlenir?” sorusunun Türkiye’de bir tarihi var, ve bu tarih kadın işçilerin tarihidir.**

1980 sonrası: istisnadan yöntem

1980’den sonra bu, istisna olmaktan çıkıp **yöntem** hâline geldi.

Adı **esnekleşme** oldu, **taşeronlaşma** oldu. Asıl işverenle işi yapan arasına halkalar girdi ve her halkada sorumluluk biraz daha inceldi.

2003 tarihli **4857 sayılı İş Kanunu** bu dönüşümün hukuki çerçevesini kurdu: alt işverenlik (taşeron) ilişkisinin düzenlenmesi, geçici iş ilişkisi, kısmi süreli ve çağrı üzerine çalışma. 2016’daki değişikliklerle özel istihdam bürolarının geçici iş ilişkisi kurabilmesinin önü açıldı.

Her adımda aynı mantık: **işi yaptıran ile işi yapan arasındaki hukuki bağı inceltmek.**

Ve neoliberal dönemin şiarı dolaşıma girdi. Reklamlarda, gazete eklerinde, kariyer sayfalarında:

“Kendi işinin patronu ol.”

O cümle otuz yıl sonra bir uygulamanın kayıt ekranında yeniden karşımıza çıktı.

Değişen tek şey

Zincir aynı zincir:

Tüccar → aracı → aracı → evdeki işçi (1888, Londra)

Marka → taşeron → fasoncu → evdeki kadın (1990’lar, İstanbul)

Platform → algoritma → esnaf kurye (2026, E-5)

Değişen tek şey, **zincirin ortasındaki aracının artık bir insan olmamasıdır.**

Ama bu “tek şey”, küçük bir şey değil. Çünkü insan aracının bir adresi, bir adı, bir sorumluluğu ve bir sınırı vardı. Aracı da yorulurdu, hastalanırdı, bazen insafli davranırdı, bazen mahkemede muhatap olurdu.

Sunucunun adresi yok. Adı yok. Yorulmuyor. Ve mahkemede muhatap değil.

Zincirin ucundaki ise hâlâ aynı yerde duruyor: **kendi aletiyle, kendi masrafiyle, kendi riskiyle.**

8. El değıştiren neydi? Tekelleşmenin on beş ayı

Yoldaş, şimdi madalyonun öbür yüzüne bakalım. Çünkü kurye tablosunu ancak sermaye hareketiyle birlikte okursak anlamı tamamlanır.

Mayıs 2025 ile Temmuz 2026 arasında, yani on beş ay içinde, Türkiye'nin teslimat sektörü üç büyük işlemle el değıştirdi.

Birinci hamle: Trendyol Go

6 Mayıs 2025. Uber, Trendyol Grubu'nun yemek ve market teslimat kolu **Trendyol Go'nun %85 hissesini 700 milyon dolar nakit** karşılığında satın almak üzere anlaşma imzaladı. Trendyol Grubu %15'i elinde tuttu.

İşlem sırasında Trendyol Go'nun ölçeğı: yaklaşık **19.000 kurye**, 90.000'den fazla anlaşmalı restoran ve market.

Rekabet Kurumu 15-16 Mayıs 2025'te onay verdi. Gerekçe: işlemin "Türkiye'de herhangi bir mal veya hizmet piyasasında etkin rekabeti önemli ölçüde azaltmayacağı."

İkinci hamle: Getir'in teslimat kolu

Şubat 2026. Uber, Getir'in yemek ve market teslimat operasyonlarını (GetirYemek ve GetirBüyük) **335 milyon dolara** satın alacağını açıkladı.

Rekabet Kurulu 19 Haziran 2026'da taahhütler çerçevesinde onay verdi. Uber'in taahhüdü: Türkiye'ye toplam **500 milyon dolar yatırım**, nitelikli istihdam desteğı, yerel mühendislik kapasitesinin güçlendirilmesi.

Burada bir düzeltme gerekiyor. Bu dosyanın çıkış noktası olan televizyon programında bu işlemin bedeli **435 milyon dolar** olarak veriliyor. Doğrulanmış rakam **335 milyon dolardır.**

Getir'in hikâyesi ayrıca anlatılmayı hak ediyor, çünkü finansallaşmış girişim sermayesinin çöküşünün ders kitabı örneğidir:

- Pandemi döneminde, Mart 2022'de şirketin değeri **11,8-12 milyar dolara** ulaşmıştı.
- Küresel faiz artışları ve finansman güçlüğüyle birlikte 2024'te ABD ve Avrupa operasyonlarından çekildi; yalnızca İngiltere'de yaklaşık 1.500 kişi işini kaybetti.
- BAE devlet fonu **Mubadala**, 2024'te 250 milyon dolarlık yatırımla Türkiye market/yemek işinde çoğunluk kontrolünü aldı.
- **Şubat 2026'da** kurucular Nazım Salur ve Serkan Borançlı, Mubadala'ya karşı Londra'da **en az 700 milyon dolarlık tazminat davası** açtı.

On iki milyar dolarlık bir şirketin teslimat kolu, dört yıl sonra 335 milyon dolara satıldı.

Yoldaş, bu rakamlar arasındaki uçurumu iyi oku. **O 12 milyar dolar hiçbir zaman var olmadı.** Bir beklentiydi; ucuz paranın olduğu bir dönemde şişirilmiş bir gelecek tahmini. Ama o beklenti sahibiydi bir yerde: kuryelerin çalışma temposunda. On beş saatlik mesailer, on dakikaya sıkıştırılmış teslimatlar ve ölümler, hiçbir zaman gerçekleşmemiş bir değeri kovalamak için yaşandı.

Balon sermaye için sanaldı; emek için gerçektir.

Üçüncü hamle: Delivery Hero ve Yemeksepeti

16-17 Temmuz 2026. Uber, Yemeksepeti'nin sahibi Alman **Delivery Hero** için anlaşmaya vardı.

- Hisse başına **41,5 euro nakit** — 8 Mayıs 2026 öncesi üç aylık ağırlıklı ortalamaya göre **%127 prim**.
- Toplam değer: **yaklaşık 14,8 milyar dolar / 12,5 milyar euro**.
- Delivery Hero'nun 50 ülkedeki operasyonu (Baemin, talabat, foodpanda dahil; 2025 brüt işlem hacmi ~42 milyar euro) doğrudan Uber'e geçiyor.
- **14 ülkedeki operasyon — Türkiye dahil — ayrı bir işlemle New York merkezli SSW Partners'a yaklaşık 1,4 milyar euro karşılığında devrediliyor.** Yemeksepeti bu paketin içinde.
- Kapanış hedefi: **2027'nin ikinci yarısı**. Hissedarların %50+1'inin kabulü ve Alman BaFin ile ilgili rekabet otoritelerinin onayı gerekiyor.

Karşılaştırma için: Yemeksepeti 2015'te Delivery Hero'ya **589 milyon dolara** satılmıştı.

Yemeksepeti neden ayrı tutuluyor? Cevap basit ve öğreticidir. Türkiye'de Uber artık Trendyol Go ve Getir teslimatın sahibi. Yemeksepeti de aynı çatı altına girerse, ortaya rekabet hukukunun onaylayamayacağı bir yoğunlaşma çıkar. Yemeksepeti bu yüzden bir ara sahibe devrediliyor — SSW Partners'ın bu varlıklar için "uzun vadeli stratejik alıcılar arayacağı" açıklandı.

Yani tekelleşme, rekabet hukukunun etrafından dolaşacak bir yapıyla kurgulanıyor.

El değiştiren neydi?

Şimdi asıl soruya gelelim. Bu üç işlemde satılan şey neydi?

Motosikletler değil — onlar kuryelerin. **Yakıt değil** — onu da kuryeler alıyor. **Depo değil** — restoranlar ve marketler ayrı işletmeler. **Emek değil** — emek zaten sözleşmeyle bilançonun dışında bırakılmış.

El değiştiren şey, o motosikletin nereye gideceğine karar veren yazılımdı.

Yoldaş, bunun üzerinde duralım, çünkü burada Marx'ın klasik bir kategorisiyle karşı karşıyayız.

Klasik sanayide sermayedar **sabit sermayeyi** — makineyi, binayı, aleti — satın alır ve bilançosuna yazar; amortismanını hesaplar, riskini üstlenir, bakımını finanse eder.

Platform modelinin özgünlüğü, sabit sermayenin **fiziksel kısmını işçiye devretmesidir**. Motor, kask, yakıt, lastik, sigorta, muayene, MTV, Bağ-Kur primi, muhasebeci ücreti: hepsi işçinin özel mülkiyetinde, hepsi işçinin cebinden.

Sermayenin elinde kalan tek şey **yönlendirme yazılımıdır**.

Peki o yazılım neyin ürünüdür? Milyonlarca teslimattan toplanan, kuryelerin canlı

emeğiyle üretilmiş verinin kristalleşmiş hâli. Yani **ölü emek**.

Demek ki 14,8 milyar dolara satılan şey, **kuryelerin geçmiş emeğinin yoğunlaştırılmış hâlidir**. Kurye, kendi ürettiği ölü emeğin karşısında, kendi motosikletiyle, kendi riskiyle durmaktadır. Ve o ölü emek ona her gün emir vermektedir.

Marx'ın *Kapital*'de yazdığı cümlelerin bundan daha somut bir örneği zor bulunur: ölü emek, canlı emeği emerek yaşayan bir vampir gibidir.

Lenin'in çerçevesi

Buna emperyalizm çözümlemesinin kategorilerini ekleyin: yoğunlaşma, tekelleşme, sermaye ihracı, dünyanın tekeller arasında paylaşılması.

On beş ay içinde Türkiye'nin platform teslimat pazarının fiilen tamamı — Trendyol Go, Getir teslimat, Yemeksepeti — **tek bir emperyalist merkezin denetimine ya da onun belirlediği el değiştirme zincirine girdi**. İşlemlerin her birine Rekabet Kurumu onay verdi. Sermayenin bir kısmı BAE devlet fonundan, bir kısmı ABD'li yatırım ortaklığından, bir kısmı Uber'in kendisinden geliyor.

Kuryenin karşısındaki şey artık bir mahalle esnafı ya da yerli bir girişimci değil. **Küresel bir tekeldir**.

Ama kurye hukuken hâlâ **"esnaf"tır**.

İşte tekelci kapitalizmin bugünkü emek rejiminin tanımını budur: **bir tarafta dünyanın en yoğunlaşmış sermayesi, karşı tarafta hukuken tek kişilik işletme sayılan bir insan**.

Bir zamanlama meselesi

Son olarak şu takvimi yan yana koyalım, çünkü tek başına bir argümandır:

- **18-20 Ocak 2026:** Kuryeler paket başı ücret için üç gün kontak kapattı.
- **19 Haziran 2026:** Rekabet Kurulu Uber-Getir işlemine onay verdi.
- **16 Temmuz 2026:** Platform 14,8 milyar dolara el değiştirdi.
- **9 Temmuz 2026:** Merve Yılmazelli E-5'te öldü, cebinden 215 lira çıktı.

Aynı yıl. Aynı sektör. Aynı değer zinciri.

9. Neden “tekno-feodalizm” değil

Yoldaş, bu noktada sol içinde hızla yaygınlaşan bir yanılaşa değinmemiz gerekiyor — çünkü tam da bu örnek üzerinden pazarlanıyor.

Yanis Varoufakis’in *Technofeudalism: What Killed Capitalism* (2023) ve Cédric Durand’ın *Techno-féodalisme* (2020) kitaplarıyla popülerleşen tez şudur: platformlar birer dijital toprak sahibidir; herkesin geçmek zorunda olduğu bir kapıyı tutar ve geçiş bedeli alırlar. Bu bedel kâr değil **ranttır**; dolayısıyla kapitalizm bitmiş, yerini yeni bir düzen almıştır.

Anlatı çekicidir. Platform bir senyör, kurye ise haraç ödeyen bir serf.

Bu benzetme **yanlıştır** ve siyaseten **zararlıdır**. Nedenlerini sayalım.

Bir: Serf toprağa bağlıdır, kurye emek gücünü satar

Feodal bağımlılık **hukuki-siyasi zorlamayla** kurulur: serf toprağı terk edemez, çünkü yasak vardır. Kapitalist bağımlılık ise **üretim araçlarından yoksunlukla** kurulur: işçi istediğı yere gidebilir, ama nereye giderse gitsin emek gücünden başka satacak şeyi yoktur.

Kurye hukuken hiçbir yere bağılı değildir. Tam tersine, “bağımsızlığı” fazlasıyla vurgulanır. İstedığı platformda çalışabilir, istediğı an bırakabilir.

Ve tam da bu yüzden bağımlıdır.

Kuryenin motosikleti vardır ama **şehrin akışını yöneten yazılımı yoktur**. Yani üretim araçlarının bir kısmına sahiptir, belirleyici olanına değil. Bu, feodal bir yoksunluk değil, tam olarak **kapitalist bir yoksunluktur** — ve klasik örneğı olan el tezgâhı sahibi dokumacıdan yapısal olarak farklı değildir.

İki: Rant değil, artı-değer

Feodal rant, üretilmiş artı-ürüne **doğrudan el konulmasıdır** — üretim sürecinin dışından, siyasi zorla.

Kâr ise **artı-değerin üretim sürecinin içinde** çekilmesidir.

Platform kuryenin gelirinden haraç almıyor. Kuryenin canlı emeğini sipariş başına satıyor ve aradaki farkı alıyor. Süreyi kısaltarak, teslimat yoğunluğunu artırarak, boş dönüşü ortadan kaldırarak, bekleme süresini sıfırlayarak yaptığı şeyin adı bellidir: **görelî artı-değer üretimi**.

Bu bir feodal ilişki değil; sanayi kapitalizminin en klasik hâlidir. Hatta şöyle söylemek daha doğrudur: **platform modeli kapitalizmin dışına çıkmak şöyle dursun, 19. yüzyıl kapitalizmine geri dönüştür**. Sadece arayüzü var.

Bu eleştiri bize özgü de değil. Evgeny Morozov’un *New Left Review*’de yayımlanan “Critique of Techno-Feudal Reason” (2022) makalesi ve Michael Roberts’ın rant/kâr ayrımı üzerine çalışmaları aynı hattı izler. *Jacobin*’de Henry Snow’un formülasyonu ise en kısasıdır: **“düşman hâlâ kapitalizm, sadece yeni bir biçimde.”**

Üç: Tez siyaseten silahsızlandırıcıdır

Bu, en önemli itirazdır.

Feodalizme karşı mücadelenin öznesi belirsizdir. Kim mücadele edecek? Tüketici mi? Vatandaş mı? Düzenleyici kurum mu? “Dijital haklar” savunucusu mu? Tekno-feodalizm tezinin siyasi çıkışı hep aynı yere varır: **daha iyi düzenleme, daha güçlü rekabet otoritesi, daha şeffaf platform.**

Bunların hiçbirisi kötü değildir. Ama hiçbirisi de özneyi işaret etmez.

Oysa ilişkinin sınıfsal adı konduğunda özne netleşir: **işçi sınıfı ve onun örgütleri.**

Ve bu soyut bir tespit değil. 24 Ocak 2022’de Trendyol Express’te zammı %11’den %38,8’e çıkaran şey bir düzenleme değildi. **Kontak kapatmaktı.**

Ocak 2023’te Trendyol Go kuryelerinin yıllık %120 zam almasını sağlayan şey bir mahkeme kararı değildi. **Kontak kapatmaktı.**

Şubat 2026’da Kolay Gelsin kuryelerinin yakıt bonusunu geri almasını sağlayan şey bir kanun değildi. **Kontak kapatmaktı.**

Tekno-feodalizm tezi bu deneyimi açıklayamaz. Çünkü serflerin grev yapması diye bir şey yoktur. **Grev, ücretli emeğin silahıdır.** Ve kuryeler o silahı — hukuken ellerinde olmadığı hâlde — kullanmayı becermişlerdir.

Kavramı doğru kurmak, bu yüzden bir akademik titizlik meselesi değil, **bir strateji meselesidir.**

10. Kapıdan kim giriyor? Yedek sanayi ordusunun kalıcılığı

Şimdi şu soruyu soralım: bütün bu koşulları kabul etmek zorunda kalan insan kim?

Kapitalizm emek gücünü tek tip bir havuz olarak kullanmaz. **Farklı güvence düzeylerine sahip katmanlar** oluşturur ve insanları bu katmanlara dağıtır. Platform modeli, bu katmanların en altında duran ve hızla büyüyen bir tabakayı hedefler.

“Kapısında kimlik sorulmayan işler”

Bir uygulamaya kaydolmak için mülakata girmezsiniz. Kimse referans istemez. Kimse yüzünüze bakmaz. Belgelerinizi yüklersiniz, o kadar.

Bu, kulağa **eşitlik** gibi gelir.

Değildir.

Çünkü esneklik dediğimiz şeyin karşılığı şudur: **kapıları kapalı olanların girebildiği tek kapı**. Ve o kapıdan girenler, kapıyı açanın üstlenmediği bütün riski üstlenir.

Yani platform, kurumsal istihdamın dışladığı insanı içeri almaz. **Dışlanmışlığı bir iş modeline çevirir.**

O kapıdan kimler giriyor?

Göçmen ve mülteci işçiler. Temmuz 2026’da iş cinayetinde ölen 214 işçinin 14’ü göçmen ve mülteciydi. Çalışma izni belirsizliği, dil engeli, sınır dışı korkusu — bunların her biri pazarlık gücünü sıfırlar. Hakkını arayamayan işçi, ücreti aşağı çeken işçidir.

Diplomalı genç işsizler. 2022’de sokağa çıkan kuryelerin yaşları 20 ile 40 arasındaydı ve önemli bir bölümü üniversite mezunuydu. Diploması olan ama diplomanın karşılığı olan işe giremeyen bir kuşak. Bugün de MİD verilerine göre ölen kuryelerin yaş ortalaması **25**.

Kayıt dışının klasik nüfusu. Fasonun, taşeronun, günlük yevmiyenin yıllardır beslediği tabaka. Şimdi aynı insanlar uygulamaya kayıtlı, vergi levhalı ve Bağ-Kur borçlu.

Marx’ın kategorisi

Marx bu katmanın adını *Kapital*’in 25. Bölümü’nde koymuştu: **nispi nüfus fazlası**, yani **yedek sanayi ordusu**.

“sermayenin kendi genişlemesinin değişen ihtiyaçları için, her an sömürülmeye hazır bir insan malzemesi kütlesi yaratır”

Marx bu fazla nüfusun üç biçimini ayırır: **yüzen** (sanayiden çıkıp giren), **gizil** (tarımda, kentin kapısında bekleyen) ve **durgun** (düzensiz istihdamda, azami çalışma süresi ve asgari ücretle çalışan).

Bu üçüncü kategoriye dikkat, yoldaş. Marx durgun kesimi tarif ederken tam olarak şunu

diyor: **azami çalışma süresi, asgari ücret.** Günde 13-15 saat çalışıp eline asgari ücret geçen esnaf kuryenin tarifi, 1867’de yazılmış.

Ama burada modelin gerçek yeniliği ortaya çıkıyor:

Yedek sanayi ordusu artık bekleme odasında değil.

Uygulamaya kayıtlı, sokakta, çalışıyor — ama hiçbir güvencesi yok. Sermaye, rezervi istihdamın *dışında* tutmak yerine, **rezerv koşullarını istihdamın kendisi hâline getirdi.**

Klasik yedek ordu işsizlerden oluşurdu ve varlığıyla çalışanların ücretini baskıladı. Yeni model, aynı baskılama işlevini **çalışan** bir nüfusla görüyor. Kurye hem istihdam edilmiş hem de yedektedir; hem çalışıyor hem de her an atılabilir; hem gelir elde ediyor hem de hiçbir güvencesi yok.

Bu, kapitalizmin emek gücünü yönetme tekniğinde gerçek bir gelişmedir. Ve maliyeti sıfırdır: yedek orduyu beslemek zorunda değilsiniz, kendi kendini besliyor.

Ve bu bütün sınıfı ilgilendirir

Sonuç açıktır ve sınıf hareketimiz için hayatidir:

Herkesin girebildiği güvencesiz bir kapı varsa, güvenceli kapının içindekinin pazarlık gücü de o kapı kadardır.

Bir sendikalı fabrika işçisi, “işimi bırakırsam ne olur?” sorusunun cevabını bilir. Ve o cevap, esnaf kuryeliğin var olduğu bir ülkede daha kötüdür. Güvencesizliğin bir tabakada kalıcılığı, sınıfın tamamının ücretini ve hakkını aşağı çeker.

Bu yüzden esnaf kuryenin sorunu esnaf kuryenin sorunu değildir. **Sendikalı fabrika işçisinin de sorunudur.** Ve sendikalar bu bağı kurmadıkları sürece, kendi üyelerinin ücretini de savunamazlar.

11. Kontak kapatmak: kanunda adı olmayan grevler

Yoldaş, şimdi tablonun en umut verici tarafına geliyoruz. Çünkü bu bir mağduriyet dosyası değil, bir **mücadele dosyasıdır**.

Birinci dalga: 24 Ocak 2022

Trendyol Express kuryelerine o yıl için **%11 zam** açıklandı. Kuryeler kontak kapattı. Eylem İstanbul'da başladı, ertesi gün Eskişehir'den Diyarbakır'a, Ege'ye yayıldı.

Kuryelerin iddiası şuydu: masraflar (yakıt, sigorta, bakım, vergi) düşüldüğünde ellerine kalan, şirketin vaat ettiği rakamın çok altındaydı. Talepleri paket başı ödemede **%50 artıştı**.

Bu bir grev değildi. **Grev olamazdı**.

Çünkü grev bir haktır ve o hak işçilere tanınır. Bu insanlar hukuken işçi değildi. Sendikaları yoktu, toplu iş sözleşmeleri yoktu, greve çıkma yetkileri yoktu. Yaptıkları şeyin kanunda **bir adı bile yoktu**.

Sadece motoru çalıştırmadılar.

Sonuç: şirket %11'lik teklifi geri çekti ve **%38,8'e** çıkardı; eyleme katılan hiçbir kuryenin sözleşmesinin feshedilmeyeceği sözü alındı. (Not: Trendyol tarafı o dönem "%22 zam verdik" açıklaması yapmıştı; taraflar arasında rakam çelişkisi vardır.)

Bu sonucu iyi okuyalım: **hukuki hakkı olmayan bir eylem, hukuki hakkı olan pek çok grevden daha yüksek bir kazanım elde etti**.

Sebepler basittir. Teslimat ağı kesintiyi tolere edemez. Stok yoktur, tampon yoktur, yedek kurye havuzu bir günde kurulamaz. Değer zincirinin en zayıf halkası, aynı zamanda **en kritik halkasıdır**.

Ve dalga yayıldı: Hepsijet ve Scotty işçileri düşük zamlara karşı eyleme geçti; Mart 2022'de Hepsijet'te ücretler iyileştirildi; Yemeksepeti ve Banabi çalışanları da katıldı.

İkinci dalga: Ocak 2023

Trendyol Go kuryeleri Ankara, İstanbul ve İzmir'de kontak kapattı. O günkü pankartlardan biri şuydu:

"Bir zam yapıldı ama adına zam denemez."

23 Ocak 2023 akşamı kazanımla sonuçlandı: **yıllık %120 zam**. Saatlik kazanç Ocak 2022'deki 45 TL'den Ocak 2023'te 100 TL'ye çıktı; yakıt masrafı, paket başı ücret ve mola hakları da yeniden düzenlendi.

MİD, düzenlemelerin tüm kurye sorunlarını çözmediğini belirtmekle birlikte kolektif eylemin belirleyiciliğini vurguladı.

Üçüncü dalga: 18-19-20 Ocak 2026

Üç gün. Tek bir şirkette değil, **birden fazla platformda eşzamanlı**.

Katılan platformlar: Yemeksepeti, Getir, Trendyol Go, Hepsijet, Banabi, Scotty, PaketTaxi. Yayılım: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Adana, Kocaeli, Eskişehir başta olmak üzere yurt genelinde binlerce kurye.

Gerekçe: 2026 asgari ücret zammı %27 iken kurye ücretlerindeki artışın orantısız kalması; reel kazancın değişmemesi.

Yemeksepeti kuryelerinin yayımladığı beş maddelik talep listesi, bu dosyanın belki de en önemli belgesidir:

1. Paket başı ücretlerin **şeffaf ve sabit** hâle getirilmesi
2. Bonus sisteminin **ulaşılabilir ve adil** olması
3. Mesafe ücretlerinin **yapay zekâ hesapları yerine gerçek maliyetlere göre** düzenlenmesi
4. Olumsuz hava koşullarında **ücretli izin**
5. Kurye temsilcilerinin **karar süreçlerine dâhil edilmesi**

Ve o açıklamadaki cümle:

“Sistemin bel kemiği biziz.”

Yoldaş, üçüncü maddeye özellikle dikkat et. **“Yapay zekâ hesapları yerine gerçek maliyetler.”** Bu, Türkiye işçi hareketi tarihinde bir ilktir: bir işçi grubu, ücretini belirleyen algoritmanın kendisini bir pazarlık konusu hâline getirmiştir.

Bu, “teknolojiye karşı çıkmak” değildir. **Teknolojinin kimin çıkarına ayarlandığını sormaktır.** Ve bu soru, bizim yapay zekâ tartışmamızın tam kalbindedir. Kuryeler, akademik literatürün “algoritmik şeffaflık” diye tartıştığı şeyi bir toplu pazarlık maddesine çevirmişlerdir.

26 Ocak’ta talepler ücretin ötesine geçti: güvenli çalışma koşulları ve iş sağlığı-güvenliği önlemleri de listeye eklendi.

Dördüncü dalga: Şubat 2026, Kolay Gelsin

3 Şubat 2026. Kolay Gelsin Kargo’da çalışan yaklaşık **2.000 kurye, 15 ilde** kontak kapattı. Gerekçe: kazanılmış yan hakların — kıdem, kalite primi, yakıt desteği — geri alınması.

Talepler: paket başı ücretin 25 TL+KDV’den 35 TL+KDV’ye çıkarılması, kaldırılan yan hakların en az %27 iyileştirmeye geri getirilmesi, yıllık izin ücretinin 800 TL’den 1.000 TL’ye çıkarılması.

Üçüncü günün sonunda kısmi kazanım:

- Yıllık izin ücreti 1.000 TL’ye çıkarıldı
- Günlük garanti paket sayısı 85’ten 95’e çıkarıldı
- Yakıt bonusu (40+ km desteği) geri getirildi
- Kod toplama zorunluluğu %100’den %85’e indirildi
- İşten çıkarılan yaklaşık 50 kuryenin geri alınacağı sözü verildi

- Ankara’da paket başı ücret 31 TL’ye yükseltildi

Eylem süresince 150.000-200.000 paket dağıtım merkezlerinde bekledi.

5 Şubat 2026’da DEM Parti İstanbul Milletvekili Kezban Konukçu, konuyu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı’na yönelttiği on soruluk yazılı bir önergeyle TBMM gündemine taşıdı. (Dürüst olalım: bu bir kanun teklifi değil, bir soru önergesidir. Yani mesele Meclis’e taşınmıştır ama Meclis’te bir karşılık bulmamıştır.)

Dört yılda dört dalga

2022, 2023, 2026 Ocak, 2026 Şubat.

Bu bir kereye mahsus değil. Bu bir döngü.

Ve her seferinde aynı şey oldu: hukuki hakkı olmayan insanlar, hukuki hakkı olanlardan daha hızlı sonuç aldı.

Bunun bir açıklaması var, yoldaş, ve iyi anlaşılması gerekiyor. **Kuryelerin gücü hukuktan değil, üretim sürecindeki konumlarından geliyor.** Teslimat zincirini durdurabiliyorlar. Marx’ın deyişiyle, sermayenin dolaşım zamanını uzatabiliyorlar — ki bu, sermaye için doğrudan değer kaybıdır.

Sendikal hakkın kâğıt üzerinde var olduğu ama fiilen kullanılamadığı bir ülkede, bu ders çift yönlü okunmalıdır: **hakkın kendisi değil, onu kullanacak güç belirleyicidir.**

12. İki duvar ve kuryelerin kendi yapıları

Bu kadar kazanım varsa, neden kalıcı bir örgüt kurulmuyor?

Önce şunu görmemiz gerekiyor: sorun sendikaların bu alandan uzak durması değil.

İki ayrı dünya: kargo işçisi ve esnaf kurye

İşkolları Yönetmeliği'nde "kargo" ya da "kurye" diye ayrı bir kalem **yoktur**. Kurumsal kargo şirketleri fiilen **15 no'lu Taşımacılık** işkolunda tescillidir — ve orada klasik sendikal mekanizma çalışır.

Kanıtı ortada:

TÜMTİS, Aras Kargo'da 2015'te örgütlenmeyi tamamladı. İşveren itirazıyla süreç 22 ay uzadı; yetki 2018 Eylül'ünde Yargıtay kararıyla kesinleşti. **Şubat 2023'te** yaklaşık **5.000 işçiyi** kapsayan toplu iş sözleşmesi imzalandı: ilk yıl %63 zam, yemek yardımı iki katına çıktı. **Şubat 2025'te** dördüncü dönem sözleşmesi yaklaşık **6.000 işçiyi** kapsadı. DHL Lojistik'te altıncı dönem sözleşmesi Şubat 2024'te imzalandı; MNG Kargo'da örgütlenme çağrısı Mart 2024'te yapıldı.

Yani **statüsü olan yerde sendika kazanıyor**.

Esnaf kuryede ise tartışma bir adım öncesinde tıkanır. 6356 sayılı Kanun'a göre yetki için önce **işkolu barajı (%1)**, sonra **işyerinde çoğunluk (%50+1)** gerekir. Ama:

- Esnaf kurye hukuken *işçi* sayılmadığı için sendikaya üye bile olamaz.
- Ortada bir *işyeri* yoktur; baraj hesabı yapılacak bir zemin yoktur.
- Devir hızı yüksektir; üyelik sayımı istikrar kazanmaz.

Sonuç: aynı sektörün iki ucunda iki ayrı hukuk rejimi. Aras Kargo'da dağıtım yapan işçi sigortalı, sendikalı ve toplu sözleşme kapsamında; Trendyol Go'da paket taşıyan kurye "esnaf".

Aradaki fark teknoloji değil. Statüdür. Ve bu, dosyanın ikinci bölümündeki tespitin — statünün bir üretim aracı olduğunun — en somut kanıtıdır.

İşte bu yüzden esnaf kuryelerin örgütlenmesi sendikal biçimin dışında, başka araçlarla gelişti.

Birinci duvar: işyeri yok

Örgütlenmenin klasik mekânı fabrika kapısıdır. Vardiya çıkışı, yemekhane, servis, tuvalet önü, sigara molası. Sendikal örgütlenmenin bütün klasik teknikleri bu mekânsal ortaklığa dayanır.

Platform kuryesinin böyle bir mekânı yoktur.

Kuryeler birbirini restoran önlerinde, benzinlikte, trafik ışığında ve WhatsApp/Telegram gruplarında bulur. Bu, örgütlenmeyi imkânsız kılmaz — ama **süreksiz** kılar. Dalga yükselir, kazanım alınır, dalga çekilir, kadro kalmaz. Bir sonraki dalga sıfırdan başlar.

Bu yüzden bu alanda örgütlenmenin sorunu **eylem anı değil, eylem arasıdır**.

Ve burada 7. bölümde kurduğumuz bağ işimize yarıyor: **"işyeri olmayan işçi nasıl**

Örgütlenir?” sorusu Türkiye’de yeni değildir. Ev eksenli çalışan kadınlar bu soruyla otuz yıldır boğuşuyor, ve Ev-Ek-Sen deneyimi bir sendikanın işyeri olmadan da kurulabileceğini gösteriyor. Kurye örgütlenmesinin bu deneyimden öğreneceği çok şey var.

İkinci duvar: rekabet hukuku kısıkaı

Ve bu, hepsinden tuhafıdır.

Kuryeler hukuken “bağımsız yüklenici” — yani birer **teşebbüs** — sayıldıkları için, bir araya gelip ortak ücret talep etmeleri **4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesi** kapsamında değerlendirilebilir. Bu madde, teşebbüsler arasında “mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının... tespit edilmesi”ni doğrudan yasaklar.

Yani hukuken durum şudur:

İşçi sayılmadıkları için **sendika kuramıyorlar**. Sendika kuramadıkları için birleştiklerinde **kartel muamelesi görme riski taşıyorlar**.

Kapı da kapalı, pencere de.

Bu, hukukun tarafsızlığı iddiasının pratikteki en açık iflasıdır: aynı hukuk sistemi, işçiyi işçi saymayarak sendikadan mahrum bırakır, sonra da işçi saymadığı için onu fiyat karteli gibi yargılamakla tehdit eder.

Avrupa Birliği bu çelişkiyi görüp bir adım attı: Avrupa Komisyonu **Eylül 2022’de**, tek başına çalışan bağımsız kişilerin (*solo self-employed*) çalışma koşullarına ilişkin toplu sözleşme müzakerelerini AB rekabet hukukunun kapsamı dışına çıkaran **Kılavuz İlkeler** yayımladı.

Türkiye’de bunun karşılığı yoktur. Ne Rekabet Kurumu’nun böyle bir kılavuzu, ne de mevzuatta böyle bir istisna bulunmaktadır.

Bu, somut ve kolay anlatılabilir bir taleptir: **Rekabet Kurumu, bağımlı çalışan bağımsızların toplu pazarlığını rekabet ihlali saymadığını açıklayan bir kılavuz yayımlamalıdır.** Bu bir kanun değişikliği bile gerektirmez.

Kuryelerin kendi yapıları

Bütün bu duvarlara rağmen örgütlenme var. Ve yaklaşık yirmi yıllık bir birikimi var.

MOTKURDER — Motosikletli Kuryeler Derneği (2007, İstanbul Bahçelievler). Bu alandaki en eski dernek. Kuruluş amacını “kuryelerin haklarını korumak ve savunmak, kuryeler arasında dayanışmayı sağlamak” olarak tanımlıyor. Geleneği yardımlaşmadan geliyor; ölçeği ulusal.

Kurye Hakları Derneği (4 Kasım 2022). Başkanı Mesut Çeki. 2021’den beri gönüllü emek haberciliği yapan **Kurye Haber** çevresiyle bağlantılı. Her yıl **Moto Kurye Ölümleeri Raporu** yayımlıyor — 2022’den bu yana kesintisiz, ve bu alandaki ana veri kaynağı. 2025 raporuna göre ölen kuryelerin çoğu 28 yaş altında, dördü çocuk yaşıta,

yarısı dijital platform kuryesi. Ana talebi: moto kuryeliğin *çok tehlikeli meslekler* sınıfına alınması.

Kadın Kuryeler Derneği (14 Ağustos 2022). Mobbing, trafikte taciz, düşük ücret ve “yardımcı işçi” muamelesi gibi kadın kuryelere özgü sorunlara odaklanıyor.

Motorlu Kurye İşçileri Derneği (MİD) (Ağustos 2023). Başkanı Yasin Körge. TEHİS’in üç yıllık saha çalışmasının ürünü olarak kuruldu ve işleyişi ayrıca dikkate değer: **komiteler ve meclis**, gönüllülük esaslı katılım, aylık açık toplantılar, kendi ifadeleriyle “eşitler toplamı” ilkesiyle karar alma. Yani başkanlık merkezli bir dernek değil, meclis. Somut işleri: çalıntı motosiklet ihbar ağı, trafik çevirmelerine karşı uyarı zinciri, ölen kuryelerin davalarının takibi, kendi ölüm istatistiğini tutma. İstanbul’da Bağcılar ve Maltepe’de örgütlü, İzmir’de girişim hâlinde. Web sitesi yok; X ve Instagram üzerinden ulaşıyor.

TEHİS — Turizm, Eğlence ve Hizmet İşçileri Sendikası (11 Aralık 2020). Bağımsız sendika; 18 no’lu Eğlence ve Konaklama işkolunda. Kafe, bar, otel ve restoran çalışanlarının yanı sıra motokuryeleri de örgütlüyor ve bu alandaki en ısrarlı sendikal aktör. Şubat 2026 Kolay Gelsin direnişini takip eden örgütlerden biri. Ve daha önemlisi: **esnaf-kurye modelinin kendisini hedef alan bir emsal dava yürütüyor.** Sendika avukatlarının davayı tarif ederken kullandığı ifade akılda kalıcı: *“Bu bir dalgakıran.”*

Yerel dernekler — Adana Motosikletli Kuryeler Derneği ve benzeri il düzeyindeki yapılar, yerel kontak kapatma eylemlerinin omurgası. Çoğunun web sitesi yok; varlıkları eylem haberleriyle görünür oluyor.

Dayanışma ağları — Patronların Ensesindeyiz motokurye dayanışma ağı, Motokurye-Kargo Emekçileri Dayanışma Ağı, Van’da kurulan yerel ağ. Bunlar dernek değil; haberleşme ve dayanışma hatları.

Ve bir tarih notu: bu ilk deneme değil. **2016’da Moto-Kur-Sen** adında bir sendika girişimi olmuş, **Nakliyat-İş** de “BanaBiSendika” kampanyasıyla bu alanda çalışmıştı.

Bu yapıların hiçbirisi klasik anlamda toplu iş sözleşmesi yapabilen bir sendika değil. Ama hepsi, hukukun tanımadığı bir işçi sınıfının kendisini tanıma girişimidir.

Asıl örgütlenme WhatsApp’ta

Yoldaş, burada dürüst olmak gerekiyor: 2022’den bu yana dört dalgayı yürüten şey bu derneklerin çağrıları değildi.

Eylemler **WhatsApp ve Telegram gruplarında** kuruluyor, X ve Instagram üzerinden yayılıyor, geçici sözcülerle sürdürülüyor. İzmir’den bir kuryenin cümlesi bunu tek başına anlatıyor:

“İzmir Kurye Tim olarak ancak ve ancak WhatsApp gruplarında örgütlenebildik.”

Eylem repertuarı da platforma özgü: kontak kapatma, slot kapatma, konvoy. Akademik literatür bu ortamlara “sanal dayanışma mecrası” diyor — fiziksel işyerinin yerini alan dijital ortak alan.

Bunun bir gücü var: hızlı kurulur, yayılması engellenemez, bastırılması zordur — kapatılacak bir dernek lokali, tutuklanacak bir yönetim kurulu yoktur.

Ve bir zaafı var: **kalıcı değildir**. Dalga çekilince grup sessizleşir, kadro kalmaz, bir sonraki dalga sıfırdan başlar. Kazanım kurumsallaşmaz, hafıza birikmez.

Buradan çıkan görev nettir ve bu bölümün başında söylediğimizle aynıdır: **sorun eylem anı değil, eylem arasıdır**. Derneklerin işlevi de tam burada — dalga aralarını taşımak.

Sayının kendisi bir kanıt

Son bir nokta, ve dosyanın ana argümanını bir kez daha doğruluyor.

Kurye ölümlerini sayan üç ayrı gönüllü kaynak var ve üçü farklı rakam veriyor:

Kaynak	Veri
Kurye Hakları Derneği (kümülatif)	Son 5 yılda en az 265
Kurye Hakları Derneği (yıllık raporlar)	2024: 63 · 2025: 44
Motorlu Kurye İşçileri Derneği	2024: 58 · 2025: ~68

Bu bir tutarsızlık değil — **bir kanıttır**. Ortada tek bir resmî sayım olmadığı için herkes kendi ağıyla, kendi imkânıyla, kendi yöntemiyle sayıyor.

Ve şunu unutmayalım: 15 Temmuz'da Silivri'de Merve Yılmazelli'nin mezarı başında toplananları hiçbir sendika örgütledi. **Kuryeler birbirlerine haber verdiler**.

Örgütlenme, formel yapıdan önce bu haberleşmede başlar. Bazen de saymakla.

13. Dünya ne yaptı? Karşılaştırmalı hukukun on beş yılı

Türkiye'nin çözemediği bu soruyu dünya çözmeye başladı bile. Kronolojik olarak bakalım.

Birleşik Krallık: Uber BV v Aslam (19 Şubat 2021)

İngiltere Yüksek Mahkemesi (UK Supreme Court), [2021] UKSC 5 sayılı kararıyla, Uber sürücülerinin bağımsız yüklenici değil **“worker”** (işçi) statüsünde olduğuna oybirliğiyle hükmetti.

İngiliz hukukunda **“worker”**, tam çalışan (*employee*) ile bağımsız çalışan arasında üçüncü bir kategoridir: asgari ücret, yılda en az 28 gün ücretli izin ve dinlenme molası haklarını sağlar, ancak işten çıkarmaya karşı tam koruma vermez.

Mahkemenin gerekçesi bizim tartışmamızın tam merkezindedir: **sözleşmedeki “bağımsız yüklenici” etiketine değil, fiilî çalışma ilişkisine bakıldı** — Uber'in ücreti belirlemesi, hizmet şartlarını dikte etmesi, sürücü performansını puanlama yoluyla izlemesi, rota ve iletişimi kontrol etmesi.

Sonrası: Uber, **17 Mart 2021'de** İngiltere'deki **70.000 sürücüsünün tamamını** worker olarak yeniden sınıflandırdığını, asgari ücret, emeklilik katkısı ve ücretli izin sağlayacağını açıkladı. **28 Mayıs 2021'de** GMB sendikasıyla bir **sendika tanıma anlaşması** imzalandı — İngiltere'de bir gig-ekonomi platformunun ilk büyük sendika tanınması.

Yani mahkeme kararı, dört ay içinde 70.000 kişilik bir toplu temsil ilişkisine dönüştü.

İspanya: “Ley Rider” (12 Ağustos 2021)

İspanya, Real Decreto-ley 9/2021 ile motokuryeler için özel bir yasa çıkardı; yasa 12 Ağustos 2021'de yürürlüğe girdi. Hükümet, sendikalar ve işveren örgütleri arasındaki üçlü müzakereyle hazırlandı.

Yasanın iki temel getirisi:

1. **İstihdam karinesi:** algoritmik yönetime tabi dağıtım kuryeleri çalışan sayılır; “sahte serbest meslek” (*falso autónomo*) uygulamasının önü kesilir.
2. **Algoritmik şeffaflık:** platformlar, çalışma koşullarını etkileyen algoritma ve yapay zekâ sistemlerinin **parametreleri, kuralları ve talimatları** hakkında işçi temsilcilerini bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu, dünyada bu yükümlülüğü getiren ilk düzenlemelerden biridir.

Ve sonrası — burası önemli, yoldaş, çünkü **yasanın tek başına yetmediğini** gösteriyor:

- **Kasım 2021:** Deliveroo, yasaya uymak yerine İspanya pazarından çekildi; yaklaşık 3.800 kurye işini kaybetti.
- **Ağustos 2022:** Glovo'ya 79 milyon euro para cezası kesildi.
- **Aralık 2022:** Ceza Kanunu değiştirildi; sahte serbest meslek istihdamı altı yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılabilir hâle geldi.
- **Temmuz 2024:** Glovo kurucusu Óscar Pierre hakkında işçi hakları ihlali suçlamasıyla ceza soruşturması açıldı.

- **Aralık 2024 - Temmuz 2025:** Glovo kuryeleri doğrudan işe almaya başladı; Temmuz 2025 itibarıyla yaklaşık **14.000 kuryeyi** doğrudan istihdam etti — ancak bir kısmını taşıyan şirketler üzerinden sözleşmeli hâle getirdiği için sendikalar bunu yeni bir istismar biçimi olarak eleştiriyor.
- **Ocak 2026:** Uber Eats de serbest meslek modelinden vazgeçtiğini açıkladı.
- **Mart 2026:** Glovo, 2024'ten bu yana ilk toplu işten çıkarmasını yaptı (~750 kurye).

Dersler açık: **yasa çıkarmak beş yıllık bir mücadelenin başlangıcıdır, sonu değil.** Ama başlangıç olmadan da hiçbir şey olmuyor. İspanya'da bugün on binlerce kurye sigortalı çalışıyor; Türkiye'de sıfır.

Hollanda: Deliveroo (2021-2023)

Amsterdam İstinaf Mahkemesi **16 Şubat 2021'de**, Deliveroo kuryelerinin bağımsız yüklenici değil iş sözleşmesi kapsamında çalıştığına karar verdi.

Hollanda Yüksek Mahkemesi (Hoge Raad) **24 Mart 2023'te** bu kararı onadı. Gerekçe önemlidir: mahkeme, işçi/bağımsız yüklenici ayrımının **bütün durumsal faktörlerin bütüncül değerlendirilmesiyle** yapılması gerektiğini vurguladı ve kuryelerin çalışma saatlerini seçme veya yerine başkasını gönderme özgürlüğünün **pratikte sınırlı önem taşıdığını, tek başına belirleyici olmadığını** belirtti.

Bu, platformların en sık kullandığı savunmayı — “istediği zaman çalışıyor, istemezse çalışmıyor” — doğrudan çürüten bir içtihatır.

Fransa, Almanya, İtalya

Fransa. Cour de cassation (Yargıtay), **4 Mart 2020** tarihli kararıyla (No. 19-13.316) bir Uber sürücüsünün sözleşmesinin fiilen iş sözleşmesi olarak nitelendirilmesi gerektiğine hükmetti. Gerekçe klasik **bağımlılık ilişkisi** (*lien de subordination*) testidir: sürücü bağımsız bir müşteri portföyü geliştiremiyor ve Uber'in talimat, denetim ve yaptırım yetkisine tabi.

Almanya. Federal İş Mahkemesi (Bundesarbeitsgericht), **1 Aralık 2020** tarihli kararıyla (9 AZR 102/20) bir “crowdworker”ın çalışan (*Arbeitnehmer*) sayılabileceğine hükmetti. Mahkemenin dikkat çekici tespiti: platformun kurduğu **teşvik ve derecelendirme sisteminin (oyunlaştırma)** fiilen sürekli çalışmaya zorladığı. Yani Alman mahkemesi, bizim “ekran sessizleşiyor” diye tarif ettiğimiz mekanizmayı bir **bağımlılık kanıtı** olarak kabul etmiştir.

İtalya. Palermo, Torino ve Milano mahkemeleri Glovo/Foodinho kuryeleri hakkında benzer yönde kararlar verdi. Ama İtalya'nın asıl özgün katkısı başka bir kurumdan geldi: **2021'de İtalyan Veri Koruma Otoritesi (Garante)**, Glovo'nun bağlı şirketi Foodinho'ya, algoritmik yönetim sisteminin ayrımcı etkileri ve yeterli şeffaflık/insan müdahalesi olmadan otomatik karar alması nedeniyle **2,6 milyon euro** para cezası kesti ve algoritmanın gözden geçirilmesini emretti.

Bu, algoritmayı bir **veri koruma** meselesi olarak ele almanın da bir yol olduğunu gösteriyor.

ABD: karşı örnek

Her yerde aynı yöne gidilmiyor, ve bunu bilmek gerekiyor.

Kaliforniya’da 2019 tarihli AB5 yasası “ABC testi”yle çoğu gig-işçisinin çalışan sayılmasını zorunlu kılıyordu. Ancak Kasım 2020’de — platform şirketlerinin o güne kadarki en pahalı kampanyasıyla — kabul edilen **Proposition 22**, uygulama tabanlı sürücü ve teslimat işçilerini bu testin dışına çıkardı.

25 Temmuz 2024’te Kaliforniya Yüksek Mahkemesi (*Castellanos v. State of California*) Prop 22’nin anayasaya uygun olduğuna oybirliğiyle karar verdi.

Yani ABD’de sermaye, doğrudan demokrasi aracını kullanarak işçi statüsünü ortadan kaldırdı ve bunu yargıya onaylattı.

Ders şudur, yoldaş: **kazanım kalıcı değildir**. Hukuki statü bir kez elde edildi diye sonsuza dek durmaz; sermaye onu geri almak için yasama, yargı ve referandum dahil her aracı kullanır. Korunması gereken şey karar değil, **kararı üreten örgütlü güçtür**.

Örgütlenme tarafı: iki strateji çatışıyor

Mahkeme kararları hikâyenin yarısı. Diğer yarısı, o kararların arkasındaki örgütler — ve orada dünya çapında iki strateji birbiriyle çatışıyor.

Birleşik Krallık her ikisini de denedi. GMB, 2021’de Uber ile 70.000 sürücüyü kapsayan tanıma anlaşmasını imzaladı; **Mayıs 2022’de** Deliveroo ile 90.000 kuryeyi kapsayan bir “gönüllü ortaklık” anlaşması yaptı. Ama ikincisinde kuryelerin **bağımsız yüklenici statüsü korundu**; ödeme “sipariş süresi” bazlı kaldı.

Taban sendikası IWGB — kurye ve lojistik şubesi kendini “kuryeler tarafından, kuryeler için” diye tanımlıyor — bu anlaşmayı “içi boş ve alaycı bir PR hamlesi” olarak niteledi ve statü mücadelesini mahkemeye taşıdı.

2023’te Yüksek Mahkeme, IWGB’yi haksız buldu (*IWGB v CAC* [2023] UKSC 43): Deliveroo kuryeleri işçi (*worker*) sayılmadı, toplu pazarlık hakları bulunmadığına hükmedildi.

Yani: anlaşma yolu sınırlı ama gerçek bir tanıma getirdi; dava yolu kaybedildi. Bu, sol içinde kolay bir cevabı olmayan bir tartışmadır ve bizim de düşünmemiz gerekir.

İtalya’da “sarı sözleşme” tehlikesi. 15 Eylül 2020’de kurye şirketlerinin derneği Assodelivery, temsil gücü tartışmalı bir sendikayla (UGL) ulusal bir kurye toplu sözleşmesi imzaladı. CGIL, CISL ve UIL bunu reddetti: “zaten güvencesiz bir kategori için kötüleştirici”, parça başı ücreti (*cottimo*) meşrulaştıran bir metin. CGIL, Ağustos 2021’de Avrupa’da gig işçileri adına açılan **ilk toplu davayı** başlattı. Tabanda ise kendini “talep üzerine sendika” (*union-on-demand*) diye tanımlayan Deliverance Milano ve CGIL’in atipik işçiler kolu NIdiL çalışıyor.

Ders: **temsil, kimin imzaladığına bağlıdır**. Sermaye kendi muhatabını seçebiliyorsa, toplu sözleşme bir kazanım değil bir kalkan olur.

İspanya’da Ley Rider’ın arkasında taban vardı. Yasa yalnızca CCOO ve UGT’nin değil, kuryelerin kendi kurduğu Riders x Derechos hareketinin de ürünü — yedi şehirde örgütlü bir yapı.

Fransa’da devlet sandık kurdu, işçiler gelmedi. Fransa, platform çalışanları

için zorunlu temsil seçimleri kurumu ARPE'yi oluşturdu. 2022 seçimlerinde kurye kesiminde FNAE %28,45, CGT %27,28 oy aldı. Ama **2024 seçimlerinde kurye kesiminde katılım yalnızca %3,9** oldu (özel sürücülerde %19,96).

Ders: **kurumsal temsil, mekânsal dağınıklığın yarattığı kopukluğu tek başına gideremiyor.** Sandık kurmak yetmiyor; sandığa gidecek bir kolektif gerekiyor.

Uluslararası düzeyde iki hat. Biri kurumsal: ITF, platform işçileri için bağlayıcı bir ILO sözleşmesi kampanyasını yürüten ulaştırma federasyonu — TÜMTİS de üyesi ve 2024'teki genel kuruluna katıldı. Diğeri taban: **Ekim 2018'de Brüksel'de 12 ülkeden 34 örgütün kurduğu Transnational Federation of Couriers.** İkincisinin kalıcı bir web sitesi bile yok; gevşek bir koordinasyon ağı olarak işliyor. Bu da başlı başına bir bulgudur: sınır ötesi kurye dayanışması var ama kurumsallaşamıyor.

Ve bir üçüncü yol: kooperatif. CoopCycle, kurye kooperatiflerini birleştiren uluslararası bir federasyon — **11 ülke, 60'tan fazla şehir, 50'yi aşkın üye kooperatif.** Ortak yazılım altyapısını paylaşıyorlar; demokratik oylamayla yönetilen katkı paylarıyla finanse ediyorlar; sigorta, ödeme garantisi ve hukuki destek sağlıyorlar. Barselona'daki Mensakas en bilinen örneği.

Bunun kavramsal önemi büyük, yoldaş. Bu dosyanın beşinci bölümünde sorduğumuz soruyu hatırla: **el değiştiren şey yazılımdı.** CoopCycle modeli tam da o yazılımı ortaklaştırıyor — yani kuryelerin kendi ölü emeklerine ortaklaşa sahip olduğu bir yapı.

Ölçeği küçük ve sınırları belli: kapitalist rekabetin içinde bir adacık, tek başına sistemi değiştirmez. Ama mülkiyet sorusunu doğru yerden soruyor.

Türkiye'de henüz bir örneği yok; konu şimdilik akademik düzeyde tartışılıyor.

14. Cenevre’de imza, Ankara’da bekleme

ILO 193 sayılı Sözleşme

12 Haziran 2026. Cenevre’de toplanan **114. Uluslararası Çalışma Konferansı**, kapanış gününde tarihî bir karar aldı: **Platform Ekonomisinde İnsana Yakışır İş Sözleşmesi (2026)** kabul edildi. Sözleşmenin numarası **C193**’tür.

Bu, platform çalışmasına ilişkin **dünyanın ilk bağlayıcı uluslararası standardıdır**.

Oylama sonucu: 406 kabul, 8 ret, 36 çekimser. Ret oyu verenler arasında ABD ve Yeni Zelanda; çekimser kalanlar arasında Birleşik Krallık ve Hindistan vardı.

Sözleşmenin içeriği, neredeyse bu dosyanın madde madde cevabıdır:

- **Kapsam:** İstihdam statüsü ne olursa olsun bütün dijital platform çalışanları; hem resmî hem enformel ekonomi.
- **Statünün belirlenmesi:** Sözleşmenin etiketine değil, **işin fiilen nasıl yürütüldüğüne ilişkin olgulara** göre (olguların önceliği ilkesi). Yani Yargıtay’ın Türkiye’deki yerleşik ilkesi, uluslararası bir norm hâline getirilmiştir.
- **Temel haklar:** Örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, ayrımcılık yasağı, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliği yasağı, iş sağlığı ve güvenliği — **istihdam statüsü koşulu aranmaksızın**.
- **Algoritmik yönetim:** Platformların otomatik karar sistemlerini işçilere ve temsilcilerine açıklaması; ücret, askıya alma ve fesih gibi kararlarda **insan denetimi ve yazılı gerekçe** zorunluluğu; veri koruma güvenceleri.
- **Hesap kapatma:** Keyfî kapatmaya karşı koruma.
- **Ücret:** Zamanında ödeme ve gider iadesi güvenceleri.
- **Uygulanacak hukuk:** İşin fiilen yapıldığı ülke hukukunun tercih edilmesi — platformların elverişli yargı alanı seçmesini önlemek için.
- **Eşit muamele:** Platform çalışanlarına, karşılaştırılabilir platform-dışı çalışanlardan “daha az elverişli olmayan” muamele.

Ve şu ayrıntıyı yoldaşça hatırlayalım, çünkü siyaseten çok kullanışlıdır:

Türkiye’den katılan hükümet delegesi, işveren delegesi ve işçi delegesi — her üçü de kabul oyu verdi.

Yani Türkiye Cumhuriyeti, Cenevre’de bu sözleşmeye **evet** demiştir. Üstelik işveren temsilcisi de evet demiştir.

Peki şimdi ne olacak?

ILO sözleşmeleri, **onaylandıkları ülkelerde** yürürlüğe girer. Genel ILO pratiğine göre bir sözleşme, ilk iki ülkenin onayından on iki ay sonra uluslararası düzeyde yürürlüğe girer; her ülke için ise kendi onayından on iki ay sonra bağlayıcı olur.

Ve burada Türkiye açısından kritik bir yükümlülük var: **ILO Anayasası’nın 19. maddesi uyarınca üye devletler, konferansta kabul edilen her yeni sözleşmeyi, onaylanıp onaylanmayacağını değerlendirilmesi için 12 ay (istisnai hâllerde**

18 ay) içinde yetkili ulusal makama — Türkiye’de TBMM’ye — sunmakla yükümlüdür.

Bu bir onay taahhüdü değildir. Ama bir **gündeme alma zorunluluğudur.**

12 Haziran 2026’da kabul edilen sözleşme için bu süre **12 Haziran 2027’de** doluyor.

Yani ortada muğlak bir “ileride bakarız” durumu yok. **Sayıli bir takvim var.**

Türkiye’nin ILO sicili bu konuda iç açıcı değil: örneğin şiddet ve tacize ilişkin 190 sayılı Sözleşme (2019) yedi yıldır onaylanmamıştır ve sendikalar hâlâ onay çağrısı yapmaktadır.

Bu yüzden formül nettir:

Cenevre’de “evet” dendi. Karar Ankara’da bekliyor.

Ve bekletildiği her gün, kuryenin sözleşmesindeki “iş ortağı” kelimesi yerinde duruyor.

AB Direktifi: bir başka takvim

Aynı dönemde Avrupa Birliği de kendi düzenlemesini yürürlüğe soktu. **Platform Çalışması Direktifi (Directive (EU) 2024/2831)**, 14 Ekim 2024’te Konsey tarafından kabul edildi, 11 Kasım 2024’te Resmî Gazete’de yayımlandı ve Aralık 2024’te yürürlüğe girdi.

Üye devletlerin ulusal hukuklarına aktarma süresi: **2 Aralık 2026**. Yani bu dosyanın yayımlanmasından üç ay sonra.

Direktifin iki temel getirisi:

1. **İstihdam karinesi:** Platform çalışanının performansını “kontrol ve yönetiyorsa”, çalışan hukuken *employee* sayılır. **İspat yükü platforma döner** — bunun aksini kanıtlamak isteyen platformdur.
2. **Algoritmik yönetim kuralları:** Otomatik izleme ve karar sistemleri hakkında bilgilendirme, bu sistemlerin nitelikli insan personelce denetlenmesi, askıya alma ve fesih gibi kararlarda insan gözetimi. Ve belirli veri kategorilerinin işlenmesi doğrudan **yasaklanır**: duygusal durum tahmini, özel konuşmaların işlenmesi, **sendikal faaliyet tahmini**.

Son maddeyi bir kez daha oku, yoldaş. AB, platformların **hangi işçinin sendikaya yakın olduğunu tahmin eden algoritmalar kurmasını yasaklamak** zorunda hissetmiştir. Bunun yasaklanması gerektiyse, yapılıyor demektir.

Türkiye AB üyesi olmadığı için bu direktif Türkiye’yi bağlamıyor. Ama Aralık 2026’dan itibaren şu tablo ortaya çıkacak: **Avrupa’da faaliyet gösteren aynı şirketler, aynı algoritmalarla, Avrupa’da işçi sayılan ama Türkiye’de esnaf sayılan insanları çalıştıracak.**

Bu fark bir teknoloji farkı değildir. Bir **hukuk ve güç farkıdır.**

Ve bu, kampanya için kullanışlı bir argümandır: Aynı şirket, aynı uygulama, aynı algoritma — Madrid’de işçi, İstanbul’da esnaf.

15. İki çerçeve

Dosyanın bütün argümanı tek bir tabloda:

Platformun / sermayenin anlatısı	Sınıfsal gerçeklik
"Kendi işinin patronusun"	Riski taşıyorsun, kararı vermiyorsun: bağımlı kendi hesabına çalışma
"İş ortağımızsın"	Bilançodan silinen altı kalem: kıdem, ihbar, prim, izin, mesai, iş kazası sorumluluğu — silinmiyor, taraf değiştiriyor
"Esneklik özgürlüktür"	Esneklik, kapıları kapalı olanların girebildiği tek kapıdır
"Kimse seni denetlemiyor, istediğini reddet"	Ceza yok, ekran sessizleştiriyor : dava edilemeyen bir yaptırım
"İstediğin zaman çalışırsın"	Hollanda Yüksek Mahkemesi (2023): bu özgürlük pratikte sınırlı önem taşır, belirleyici değildir
"Algoritma tarafsız, sadece optimize ediyor"	Algoritma kuryenin şehir bilgisini toplayıp emir olarak geri veriyor : genel zekânın gaspı
"Teknoloji yeni bir çağ açtı"	1888 terletme sistemi + parça başı ücret; model 138 yaşında , yeni olan tek şey aracının sunucu olması
"Trafik kazasıydı"	İşveren tanınmadığı için iş cinayeti sayılmayan ölüm
"Haftada 200 pakete 120 bin lira"	Brüt, 7 gün çalışma varsayımı; Bağ-Kur 11.808 TL, yakıt, bakım, sigorta, vergi, muhasebeci düşülmemiş — sahadaki net: asgari ücret düzeyi
"Platform bir teknoloji şirkettir"	El değiştiren şey yazılımdır; yazılım kuryelerin ölü emeğidir
"Bu tekno-feodalizmdir, rant çağıdır"	Rant değil artı-değer ; feodal bağımlılık değil tekelci kapitalizm — ve serfler grev yapmaz, kuryeler yaptı
"Sendika bu modele uymuyor"	2022'de %11'i %38,8 yapan, 2023'te %120 zam aldırان şey kontak kapatmaktı
"Devlet düzenlemiyor"	Devlet seçici düzenliyor: SRC KURYE belgesi var, sigorta yok; sabıka şartı var, tazminat yok
"Düzenleme için erken"	Cenevre'de 406'ya 8 kabul edildi; Türkiye'nin üç delegeşi de evet dedi; 12 Haziran 2027'ye kadar TBMM'ye sunulmak zorunda
"Bu Türkiye'ye özgü bir sorun"	Aynı şirket, aynı algoritma: Madrid'de işçi, İstanbul'da esnaf

16. Somut görevler

Bu bir çözümleme metnidir, ama çözümleme kendi başına iş değildir. Şu adımları öneriyorum.

1. ILO 193'ün onayı için kampanya

Tek cümlelik, herkesin anlayacağı, hükümetin kendi oyuyla sıkıştığı bir talep:

“Cenevre’de imzaladınız — Ankara’da onaylayın.”

Bu kampanyanın üç avantajı var. Birincisi, Türkiye delegasyonunun üç kanadının da (hükümet, işveren, işçi) kabul oyu verdiği tutanak elimizde. İkincisi, ILO Anayasası m.19 uyarınca sözleşmenin **12 Haziran 2027’ye kadar** TBMM’ye sunulması zorunlu — yani sayılı bir takvim var, kampanyanın son kullanma tarihi belli. Üçüncüsü, talep tek cümle: kavram tartışması, kanun teklifi metni, teknik uzmanlık gerektirmiyor.

Sendika şubeleri, meslek örgütleri, kurye dernekleri ve gençlik örgütleri ortak bir imza metninde buluşabilir. Kampanyanın belgesi Cenevre tutanağıdır.

2. Rekabet hukuku kısılacını kırmak için somut talep

Avrupa Komisyonu Eylül 2022’de, tek başına çalışan bağımsızların toplu pazarlığını rekabet hukuku kapsamı dışına çıkaran bir kılavuz yayımladı. Türkiye’de bunun karşılığı yok.

Talep: **Rekabet Kurumu, bağımlı çalışan bağımsızların çalışma koşullarına ilişkin toplu pazarlığını 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi kapsamında değerlendirmedeğini açıklayan bir kılavuz yayımlamalıdır.**

Bu bir kanun değişikliği gerektirmez. Kurum kararı yeterlidir. Ve kabul edilirse, kurye örgütlerinin üzerindeki en sinsi tehdit kalkar.

Hukukçu yoldaşlarla birlikte bu konuda bir tebliğ hazırlanmalı; ILO 193’ün örgütlenme özgürlüğü maddesiyle doğrudan bağlantılıdır.

3. Algoritmik şeffaflığı sendikal talep hâline getirmek

İspanya’nın Rider Yasası, ücreti ve iş dağıtımını belirleyen algoritmanın parametrelerinin işçi temsilcilerine açıklanmasını zorunlu kıldı. AB Direktifi 2024/2831 bunu bütün birliğe yaydı. ILO 193 ise küresel norm hâline getirdi.

Türkiye’de bu, somut bir toplu pazarlık maddesi olabilir:

Paket başı ücret formülü, mesafe hesabı ve puanlama kriterleri açıklanmalıdır.

Yemeksepeti kuryelerinin Ocak 2026 talepleri zaten bunu içeriyor. Bizim işimiz, kuryelerin kendiliğinden formüle ettiği bu talebi sendikal programa taşımak ve

genelleştirmek: **algoritmik şeffaflık, kuryeye özgü bir talep değil, bütün işçi sınıfının talebidir.** Çağrı merkezi çalışanından depo işçisine, hastane triyaj yazılımından yazılımcının commit istatistiğine kadar aynı mekanizma yayılıyor.

4. “İş cinayeti sayım ağı”na katkı

Platform ölümleri kayda geçmiyor, çünkü işveren bildirimi yok. İSİG Meclisi’nin gönüllü sayımı ve Kurye Hakları Derneği’nin yıllık raporu bu boşluğu dolduruyor — ama iki dernek farklı rakamlar veriyor, çünkü ikisi de kendi ağıyla sayıyor.

Bulunduğumuz her ilde yapılabilecek somut iş: yerel haber taraması, kurye gruplarıyla temas, doğrulama ve İSİG Meclisi’ne aktarma.

Sayılmayan ölüm, sorun sayılmaz. Bu sayımı büyütmek, doğrudan siyasi bir iştir.

5. Kaza sonrası hukuki destek masası

Bir muvazaa/hizmet tespiti davasının kaderi, ilk 48 saatte toplanan delille belirlenir. Ve kuryelerin çoğu bunu bilmiyor.

Kurulacak şey basit: kurye derneklerine ve sendika şubelerine bağlı, avukat yoldaşların gönüllü katkısıyla işleyen bir **hukuki destek masası** ve dağıtılacak bir **kontrol listesi** (bu dosyanın 19. bölümündedir).

En kritik bilgi şudur ve tek başına bir hayatı kurtarabilir: **hesap kapatıldığında sipariş geçmiş de gider.** Kaza sonrası ilk iş, uygulamadaki bütün ekranların görüntüsünü almaktır.

6. Kurye örgütleriyle dalga arası bağ

Örgütlenmenin sorunu eylem anı değil, **eylem arasıdır.** Dalga yükseliyor, kazanım alınıyor, dalga çekiliyor, kadro kalmıyor.

Kurye Hakları Derneği, Motorlu Kurye İşçileri Derneği, MOTKURDER, TEHİS ve Patronların Ensesindeyiz gibi yapılarla sendika şubelerimiz arasında **dalgadan bağımsız, düzenli bir temas hattı** kurulmalı. Somut başlangıç: ücretsiz iş sağlığı ve güvenliği eğitimi, hukuki destek masası, ortak basın açıklaması pratiği. Kargo tarafında TÜMTİS ve Nakliyat-İş deneyimi bu hattın diğer ucudur: aynı sektörün sendikalı ve sendikasız uçlarını buluşturmak, bu dosyanın en somut örgütsel önerisidir.

7. “İşyeri olmayan işçi” deneyimini birleştirmek

Türkiye’de “işyeri olmayan işçi nasıl örgütlenir?” sorusunun bir tarihi var ve bu tarih ev eksenli çalışan kadınların tarihidir. Ev-Ek-Sen deneyimi, sendikanın işyeri olmadan da kurulabileceğini gösterdi.

Kurye örgütleriyle ev eksenli çalışanların örgütlerini bir araya getiren bir çalıştay, ikisi için de öğretici olur. Aynı sorunun iki yüzüdür: **görünmez emek, kayıtsız istihdam, parça başı ücret, işvereni belirsiz zincir.**

8. Göçmen ve mülteci işçileri sınıf gündemine almak

Temmuz 2026'da ölen 214 işçinin 14'ü göçmen ve mülteciydi. Çalışma izni belirsizliği ve sınır dışı korkusu pazarlık gücünü sıfırlıyor; sıfırlanan pazarlık gücü bütün sınıfın ücretini baskılıyor.

Sendika şubelerimizde dil engelini aşacak somut araçlar gerekiyor: çok dilli bilgilendirme materyali, hukuki destek, temel hak eğitimi.

9. Karaburun'a ve akademiye taşımak

Bu dosyanın çözümlemesi, yapay zekâ tartışmasının en somut örneğidir. Model tartışmasını veri merkezinden E-5'e indirmek, hem akademik hem siyasi olarak en güçlü hamledir: **“genel zekânın gaspı” soyut bir kavram değil; bir kuryenin şehir bilgisinin rota motoruna aktarılıp ona emir olarak dönmesidir.**

Kongrelerde, sempozyumlarda ve okuma gruplarında bu bağı kurmak, tartışmayı teknoloji felsefesinden emek siyasetine çeker.

Önerdiğim okuma sırası: bu dosya → *Kapital* Birinci Cilt, 21. Bölüm (“Parça Başı Ücret”) ve 25. Bölüm (“Kapitalist Birikimin Genel Yasası”) → Lenin, *Emperyalizm*.

17. Kapanış

Yoldaş,

Bu dosyanın en çok şey anlatan verisi ölü sayısı değil.

2026'nın ilk yedi ayında ölen 1.279 işçinin neredeyse tamamının ortak bir özelliği vardı. Yoksul olmaları değil. Dikkatsiz olmaları değil. Şanssız olmaları hiç değil.

Sendikasız olmaları.

Temmuz ayında ölen 214 işçinin 207'sinin sendikası yoktu. Yüzde doksan yedi.

Diğer bütün istatistikler *ne olduğunu* söylüyor. Bu veri ise **eksik olanı** söylüyor.

Sermaye 138 yıldır aynı şeyi yapıyor: aracı koyuyor, sorumluluğu inceltiyor, riski en uçtakine yıkıyor, ücreti parçalara bölüyor, ölümü tabloların dışında bırakıyor.

1888'de Lordlar Kamarası bu sistemi tanımlayamadı; koşullarını saymakla yetindi. Marx onu yirmi yıl önce adlandırmıştı bile. Yasal cevap yirmi yıl sonra, 1909'da geldi — ve ancak örgütlü işçi hareketinin basıncıyla geldi.

Bugün elimizde Cenevre'de 406'ya 8 kabul edilmiş bir sözleşme var. Onun da kendiliğinden hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini bu tarihten biliyoruz.

Değişen tek şey, aracının artık bir insan değil bir sunucu olması. Bu bir üretim tarzı değişikliği değil; **aynı ilişkinin yeni arayüzü.**

Ve tam da bu yüzden, ona karşı koyacak olan şey de yeni değil: **birleşmek.**

Merve Yılmazelli'nin cebinden 215 lira çıktı.

15 Temmuz'da Silivri'de mezarı başında toplananları hiçbir sendika örgütlememi, hiçbir izin alınmadı, basın çağrılmadı. Kuryeler birbirlerine haber verdiler, kontak kapattılar ve geldiler. Kasklarını mezarın çevresine dizdiler.

O kasklar, hukukun tanımadığı bir işçi sınıfının kendini tanımasıdır.

Esnaf kuryeler "*sistemin bel kemiği biziz*" demişlerdi. Doğru söylemişlerdi. Ve bel kemiği, kırıldığında değil, **kıpırdadığında** fark edilir.

Algoritma süreyi belirleyebilir. Kontağı kimin kapatacağını belirleyemez.

18. Veri eki: sayılar ve kronoloji

18.1 İş cinayetleri — İSİG Meclisi

2026, aylık:

Ay	Ölen işçi
Ocak	en az 146
Şubat	en az 126
Mart	en az 148
Nisan	~191
Mayıs	en az 212
Haziran	228
Temmuz	214
İlk 7 ay	en az 1.279

Not: Aylık rakamların toplamı ile kümülatif rakam arasındaki küçük fark, raporların “en az” ifadesiyle geriye dönük güncellenmesinden kaynaklanır.

Yıllık seriler:

Yıl	Ölen işçi
2013	en az 1.235
2023	en az 1.932
2024	en az 1.897
2025	en az 2.105

Temmuz 2026 kırılımı:

Gösterge	Değer
Toplam	214
Sendikalı	7 (%3)
Sendikasız	207 (%97)
Göçmen/mülteci	14
Kadın işçi	en az 11
Çocuk işçi	12
İnşaat/yol	58
Tarım/ormancılık	45
Ulaştırma	20
Trafik/servis kazası (neden)	40

18.2 Kurye ölümleri

Kaynak	Veri
Kurye Hakları Derneği	Son 5 yılda en az 265 motokurye

Kaynak	Veri
Kurye Hakları Derneği	2026'nın ilk 6 ayında en az 22
Motorlu Kurye İşçileri Derneği (MİD)	2024'te 58 , 2025'te ~68
MİD	Ölenlerin yaş ortalaması: 25
TÜİK/EGM, 2025	Trafik kazalarında toplam 6.035 ölü
TÜİK/EGM, 2025	Motosiklet sürücüsü 1.334 , yolcu 191 — toplam ölümlerin %22,1'i

18.3 Maliyet ve gelir (2026)

Kalem	Tutar
Brüt asgari ücret	33.030 TL
Bağ-Kur (4/b) asgari aylık prim	11.808,23 TL
— beş puan indirimli	10.156,73 TL
Bağ-Kur tavan prim	106.274,03 TL
2026 asgari ücret zam oranı	%27
Platformun gelir iddiası	Haftada 200 paket → aylık brüt 120.000 TL
Adana Motosikletli Kuryeler Derneği (Yalçın Parmak)	Günde 12 saat → brüt ciro 85-90 bin TL; masraflar sonrası asgari ücret düzeyi
Basın analizi	Net 50.000-60.000 TL; masraflar gelirin ~%60'ı

Kuryenin üstlendiği sabit kalemler: motosiklet (satın alma/taksit/amortisman), yakıt, bakım, lastik, zorunlu trafik sigortası, muayene, MTV, Bağ-Kur primi, gelir vergisi, KDV, muhasebeci ücreti, SRC KURYE belgesi.

18.4 Kronoloji: uzak arka plan

Tarih	Olay
1867	Marx, <i>Kapital I</i> 'de parça başı ücreti ve "sweating system"i çözümler (Böl. 21)
1888	Lordlar Kamarası, Dunraven Kontu başkanlığında terletme sistemi komisyonunu kurar
1888-1889	Dört rapor; 291 tanık ; "sweating" tanımlanamaz, üç koşul sayılır; 86 tanıktan 83'ü aracıları suçlar
1909	Trade Boards Act — dört sektörde asgari ücret kurulları (zincir, hazır terzilik, kağıt kutu, dantel)
1912	Kapsam genişletilir
1980 sonrası (TR)	Parça başı ve eve iş verme istisna olmaktan çıkıp yöntem olur: esnekleşme, taşeronlaşma

Tarih	Olay
2003 (TR)	4857 sayılı İş Kanunu: alt işverenlik, geçici iş ilişkisi, kısmi süreli çalışma
2015	“Algoritmik yönetim” kavramı akademik literatüre girer (Lee, Kusbit, Metsky, Dabbish)
2016 (TR)	Özel istihdam bürolarının geçici iş ilişkisi kurmasının önü açılır

18.5 Kronoloji: uluslararası hukuk

Tarih	Olay
4 Mart 2020	Fransa — Cour de cassation (No. 19-13.316): Uber sürücüsü işçidir
1 Aralık 2020	Almanya — Bundesarbeitsgericht (9 AZR 102/20): crowdworker çalışandır; oyunlaştırma bağımlılık kanıtıdır
Kasım 2020	ABD — Kaliforniya’da Proposition 22 kabul edilir; gig işçileri AB5 kapsamı dışına çıkar
16 Şubat 2021	Hollanda — Amsterdam İstinaf: Deliveroo kuryeleri iş sözleşmesi kapsamındadır
19 Şubat 2021	Birleşik Krallık — Yüksek Mahkeme, <i>Uber BV v Aslam</i> [2021] UKSC 5: sürücüler “worker”dır
17 Mart 2021	Uber, İngiltere’deki 70.000 sürücüyü worker olarak yeniden sınıflandırır
28 Mayıs 2021	Uber-GMB sendika tanıma anlaşması
Temmuz 2021	İtalya — Garante, Foodinho’ya algoritmik ayrımcılık nedeniyle 2,6 milyon euro ceza
12 Ağustos 2021	İspanya — “Ley Rider” (RDL 9/2021) yürürlüğe girer: istihdam karinesi + algoritmik şeffaflık
Kasım 2021	Deliveroo İspanya’dan çekilir; ~3.800 kurye işsiz kalır
Ağustos 2022	Glovo’ya 79 milyon euro ceza
Eylül 2022	AB Komisyonu — solo self-employed toplu pazarlık kılavuzu
Aralık 2022	İspanya Ceza Kanunu değişikliği: sahte serbest meslek 6 yıla kadar hapis
24 Mart 2023	Hollanda — Hoge Raad, Deliveroo kararını onar
Temmuz 2024	Glovo kurucusu hakkında ceza soruşturması

Tarih	Olay
25 Temmuz 2024	ABD — Kaliforniya Yüksek Mahkemesi <i>Castellanos</i> : Prop 22 anayasaya uygun
14 Ekim 2024	AB — Platform Çalışması Direktifi (EU) 2024/2831 kabul edilir
Aralık 2024	Direktif yürürlüğe girer
Temmuz 2025	Glovo ~14.000 kuryeyi doğrudan istihdam eder
Ocak 2026	Uber Eats İspanya’da serbest meslek modelinden vazgeçer
Mart 2026	Glovo ~750 kuryeyi çıkarır
12 Haziran 2026	ILO 114. Konferans — C193 Platform Ekonomisinde İnsana Yakışır İş Sözleşmesi: 406 kabul / 8 ret / 36 çekimser
2 Aralık 2026	AB Direktifi’nin üye devletlerce aktarılma son tarihi
12 Haziran 2027	ILO Anayasası m.19 uyarınca C193’ün TBMM’ye sunulması için son tarih

18.6 Kronoloji: Türkiye’de kurye mücadelesi

Tarih	Olay
24 Ocak 2022	Trendyol Express kuryeleri kontak kapatır; İstanbul’da başlar, yurda yayılır; %11 teklif geri çekilir, %38,8’e çıkar; katılımcılar korunur
2022 (devamı)	HepsiJet, Scotty, Yemeksepeti, Banabi çalışanları eyleme geçer; Mart 2022’de HepsiJet’te ücretler iyileşir
Ocak 2023	Trendyol Go kuryeleri (Ankara, İstanbul, İzmir) kontak kapatır; 23 Ocak’ta yıllık %120 zam ; saatlik kazanç 45 TL → 100 TL
18-19-20 Ocak 2026	Çok platformlu 3 günlük eylem: Yemeksepeti, Getir, Trendyol Go, HepsiJet, Banabi, Scotty, PaketTaxi; 5 maddelik talep listesi
26 Ocak 2026	Talepler iş sağlığı ve güvenliğini de kapsayacak biçimde genişler
3 Şubat 2026	Kolay Gelsin: ~2.000 kurye, 15 ilde kontak kapatır
5-6 Şubat 2026	Kısmi kazanım (izin ücreti 1.000 TL, garanti paket 85→95, yakıt bonusu geri, kod toplama %100→%85, ~50 işten çıkarılan için iade sözü, Ankara’da paket başı 31 TL); konu TBMM’ye soru önergesiyle taşınır

Tarih	Olay
29 Ocak 2026	SRC KURYE belgesi tanımlanır (Karayolu Taşımacılık Faaliyetleri Mesleki Yeterlilik Eğitimi Yönetmeliği değişikliği)
9 Temmuz 2026	Merve Yılmazelli , E-5 Beylikdüzü'nde çalışırken hayatını kaybeder
15 Temmuz 2026	Silivri Çanta Mezarlığı'nda anma; kaskların mezar çevresine dizilmesi; "Biz istatistik değiliz!"

18.7 Kronoloji: sermaye hareketi

Tarih	İşlem	Bedel
Mayıs 2015	Delivery Hero → Yemeksepeti	589 milyon \$
Mart 2022	Getir zirve değerlemesi	11,8-12 milyar \$
2024	Getir ABD ve Avrupa'dan çekilir; Mubadala çoğunluk kontrolünü alır	250 milyon \$ yatırım
6 Mayıs 2025	Uber → Trendyol Go, %85 hisse (~19.000 kurye)	700 milyon \$
15-16 Mayıs 2025	Rekabet Kurumu onayı	—
Şubat 2026	Getir kurucuları Mubadala'ya karşı Londra'da dava açar	≥700 milyon \$ talep
Şubat 2026	Uber → Getir teslimat operasyonları (GetirYemek + GetirBüyük)	335 milyon \$
19 Haziran 2026	Rekabet Kurulu taahhütlü onay	Uber: 500 milyon \$ Türkiye yatırımı taahhüdü
16-17 Temmuz 2026	Uber → Delivery Hero (41,5 €/hisse, %127 prim)	~14,8 milyar \$ / 12,5 milyar €
Temmuz 2026	14 ülke (Türkiye/Yemeksepeti dahil) → SSW Partners	~1,4 milyar €
2027 (hedef)	İşlemin kapanışı	—

18.8 Hukuki dayanaklar (Türkiye)

- **İş sözleşmesinin üç unsuru:** iş, ücret, **bağımlılık** — 4857 sayılı İş Kanunu m.8; 6098 sayılı TBK m.393.
- **Bağımlılığın tanımı:** işçinin, işverenin yönetim ve denetimi altında, talimatlarına uyarak çalışması. İş sözleşmesini vekâlet ve eser sözleşmesinden ayıran ölçüt.
- **Yargıtay'ın yerleşik ilkesi:** iş ilişkisinin niteliği sözleşmeye verilen isme göre değil, işin **fiilen ne şekilde yürütüldüğüne** göre belirlenir.
- **Not:** Platform kuryeleri özelinde verilmiş, yayımlanmış bir Yargıtay emsal

kararı bulunmamaktadır; konu hukuk literatüründe “doktrinde tartışılan, yüksek mahkeme kararlarına henüz yansımamış” alan olarak tanımlanmaktadır.

- **Hizmet tespiti (muvazaa) davası:** Görevli mahkeme İş Mahkemesi. İspat yükü davacıda. Hak düşürücü süre: hizmetin geçtiği yılın sonundan itibaren **5 yıl**. Zorunlu arabuluculuk **dava şartı değildir** (kamu düzenine ilişkindir).
- **Rekabet hukuku:** 4054 sayılı Kanun m.4 — teşebbüsler arası fiyat tespiti yasağı. Bağımsız yüklenici sayılan kuryelerin ortak ücret talebi bu kapsamda risk taşır. AB’de Eylül 2022 kılavuzuyla istisna getirilmiştir; **Türkiye’de karşılığı yoktur**.
- **SRC KURYE:** 29 Ocak 2026 tarihli yönetmelik değişikliğiyle tanımlandı. Adli sicil şartı, 69 yaş üst sınırı, sınav kolaylaştırmaları. P1 yetki belgesi işletmeye, SRC KURYE sürücüyeye aittir.

19. Kaza olursa: delil kontrol listesi

Bu bölüm çoğaltılıp dağıtılmak üzere hazırlanmıştır.

İşveren tanınmadığı için iş kazası bildirimi yapılmaz. Geriye **muvazaa/hizmet tespiti davası** kalır: “Bu sözleşme görünüşte hizmet/taşıma sözleşmesiydi, gerçekte iş sözleşmesiydi.” Ortalama süre **1,5-3 yıl**. Hak düşürücü süre **5 yıl**.

Davanın kaderi ilk günlerde toplanan delille belirlenir.

❑ **En kritik uyarı: Hesap kapatıldığında sipariş geçmişi de gider. Kaza sonrası ilk iş, uygulamadaki bütün ekranların görüntüsünü almaktır.**

Hemen alınması gerekenler

- ☐ Kaza tespit tutanağı (trafik) ve varsa kamera kaydı bilgisi
- ☐ Olay yerindeki tanık kuryelerin ad ve telefonları
- ☐ Varsa cep telefonu / kask kamerası kayıtları
- ☐ Hastane kayıtları, tıbbi rapor, (varsa) maluliyet raporu, tedavi faturaları
- ☐ **Uygulamadaki sipariş geçmişi ekran görüntüleri — hesap kapanmadan!**
- ☐ Kabul/ret oranı, puan, vardiya ve prim ekranları
- ☐ Uygulamanın gönderdiği bildirim ve mesajların ekran görüntüleri
- ☐ Süre/rota atamalarını gösteren ekranlar
- ☐ Ödeme dökümleri ve banka hesap hareketleri
- ☐ Kesilen faturalar, muhasebe kayıtları
- ☐ Şirketle ya da çağrı merkeziyle yapılan bütün yazışmalar
- ☐ Araç ruhsatı, sigorta poliçesi, bakım ve yakıt faturaları
- ☐ Vergi levhası, Bağ-Kur prim ödeme belgeleri
- ☐ Platformla imzalanan sözleşmenin tam metni

Neden bu belgeler?

Dava, “bağımlılık” unsurunun fiilen var olduğunu kanıtlamak üzerine kuruludur. Yukarıdaki her belge şu sorulardan birine cevap verir:

- **Siparişi kim seçiyordu?** → Sipariş geçmişi, atama ekranları
- **Süreyi kim belirliyordu?** → Süre/rota ekranları
- **Talimata uymak zorunda mıydı?** → Bildirimler, uyarı mesajları
- **Reddetmenin bir yaptırımı var mıydı?** → Kabul/ret oranı, puan ekranları
- **Ücreti kim, nasıl belirliyordu?** → Ödeme dökümleri, ücret formülü değişiklikleri
- **Maliyeti kim üstleniyordu?** → Yakıt, bakım, sigorta, prim belgeleri

Başvurulacak yerler

Örgüt	Ne yapıyor	Bağlantı
Kurye Hakları Derneği	Hak savunuculuğu, yıllık ölüm raporları	kuryehaklari.org · X
Motorlu Kurye İşçileri Derneği	Meclis usulü örgütlenme, dava takibi, ihbar ağları	X · Instagram

Örgüt	Ne yapıyor	Bağlantı
MOTKURDER	2007'den beri; ulusal ölçekli dernek	motkurder.org.tr · X
TEHİS	Bağımsız sendika; esnaf-kurye modeline karşı emsal dava	tehis.org · X
TÜMTİS	Kargo/lojistikte toplu sözleşmeli örgütlenme	tumtis.org
Nakliyat-İş (DİSK)	Taşımacılık işkolu sendikası	nakliyatıs.org
Patronların Ensesindeyiz	Dayanışma ve haberleşme ağı	patronlarinensesindeyiz.org
Kurye Haber	Bağımsız kurye haberciliği	kuryehaber.com
İSİG Meclisi	İş cinayeti sayımı ve raporlaması	isigmeclisi.org

Ayrıca: **İnsan Hakları Derneği (İHD)** ve bağlı bulunduğunuz ildeki **baro adli yardım bürosu**.

Bu listedeki bağlantılar tek tek doğrulanmıştır. Kadın Kuryeler Derneği ve çoğu yerel dernek listede yoktur — varlıkları basın haberleriyle sabit olsa da doğrulanabilir bir web adreslerine ulaşamamıştır. Bu da alanın örgütsel dağınıklığının bir göstergesidir.

20. Yöntem ve doğrulama notu

Bu dosyadaki bütün sayı ve tarihler bağımsız kaynaklardan doğrulanmıştır. Doğrulama sürecinde yapılan düzeltmeler ve doğrulanamayan noktalar aşağıda açıkça listelenmiştir. Bu şeffaflık bir titizlik gösterisi değil, bir **zorunluluktur**: sermayenin sayı tutturma zorunluluğu yoktur, bizim vardır.

Yapılan düzeltmeler

Konu	Kaynakta geçen	Doğrulanmış
Temmuz 2026 iş cinayeti sayısı	219	214 (İSİG Meclisi Temmuz 2026 raporu)
Uber-Getir teslimat işleminin bedeli	435 milyon \$	335 milyon \$

Her iki düzeltme de dosyanın çıkış noktası olan televizyon programındaki rakamlara ilişkindir. Programın diğer bütün verileri (1.279, %97, 265, 291 tanık, %38,8, 406-8-36, 700 milyon \$, 14,8 milyar \$, 215 TL) bağımsız kaynaklarla doğrulanmıştır.

Doğrulanamayan noktalar

Aşağıdaki hususlar bu çalışma sırasında kesin biçimde doğrulanamamıştır; metinde bu belirsizlik korunarak yazılmıştır:

1. **Türkiye’de kaç esnaf kurye çalıştığı.** Resmî hiçbir kurum (SGK, TESK, ÇSGB) veri yayımlamıyor. Basında dolaşan “yaklaşık bir milyon” rakamı kaynağı belirtilmeyen bir tahmindir.
2. **Platform kuryeleri özelinde yayımlanmış bir Yargıtay emsal kararı.** Bulunamadı; literatür de bu boşluğu teyit ediyor.
3. **Hizmet tespiti davalarının resmî ortalama süresi.** 1,5-3 yıl aralığı uygulamacı tahminidir; yayımlanmış bir istatistik yoktur.
4. **Lordlar Kamarası komisyonunun nihai rapor tarihi.** Kaynaklar Ağustos 1889 ile Nisan 1890 arasında farklılaşıyor (muhtemelen basın ile Kamara’da görüşülme tarihleri arasındaki fark).
5. **C193’e eşlik eden Tavsiye Kararı’nın numarası.** Kaynaklar çelişiyor; bazıları tavsiye kararının müzakere edilemediğini, bazıları kabul edildiğini bildiriyor. Metinde yalnızca Sözleşme’ye atıf yapılmıştır.
6. **24 Ocak 2022 eyleminin kesin süresi ve nihai zam oranı.** Kuryeler %38,8, şirket “%22 zam verdik” dedi; taraflar arası çelişki korunarak aktarılmıştır.
7. **Getir’in güncel toplam değerlemesi.** Parça satışlar biliniyor; toplam güncel değerlendirme açıklanmamış.
8. **Türkiye’nin bugüne kadar onayladığı toplam ILO sözleşmesi sayısı.** Resmî listeler güncel değil.
9. **Kuryelere özgü ölüm istatistiğinin trafik verisi içindeki payı.** TÜİK/EGM verisi motosiklet ölümlerini veriyor ama meslek kırılımı yapmıyor.
10. **“KASK-DER” ve “KASK Meclisi”.** Bu isimler 15 Temmuz 2026 anmasına katılan örgütler arasında basında anılmaktadır (bkz. 1. bölüm). Ancak bu yapılara

ait doğrulanabilir hiçbir web sitesi, sosyal medya hesabı ya da kurumsal kayıt bulunamamıştır. Bu nedenle 12. bölümdeki örgüt listesine dahil edilmemişlerdir. (Aynı kısaltmayı taşıyan bir kamu sendikaları konfederasyonu vardır; kurye alanıyla ilgisi yoktur.)

11. **Nakliyat-İş, Tez-Koop-İş, Genel-İş ve Sosyal-İş’in kurye özelinde güncel kampanyaları.** Nakliyat-İş’in geçmişteki “BanaBiSendika” kampanyası dışında, bu sendikaların 2025-2026 döneminde platform kuryeliğine dönük somut bir örgütlenme girişimine dair kaynak bulunamamıştır.
12. **Kurye ölüm sayımlarındaki farklılığın metodolojik nedeni.** Kurye Hakları Derneği ile MİD’in farklı rakamlar vermesinin sayım yöntemi mi, dönem farkı mı yoksa kapsam farkı mı olduğu doğrulanamamıştır.

Kullanılan kaynak türleri

Dosya; ILO ve TÜRK-İŞ gibi kurumsal birincil kaynaklar, İSİG Meclisi’nin aylık raporları, Rekabet Kurumu duyuruları, ulusal ve uluslararası mahkeme kararları, resmî mevzuat metinleri (mevzuat.gov.tr), akademik dergiler (Emek Araştırma Dergisi, DergiPark), kurye meslek örgütlerinin açıklamaları ve ulusal basın haberlerine dayanmaktadır. Kaynakların tam listesi bir sonraki bölümdedir.

21. Kaynakça

Dosyanın çıkış noktası

- İzel Sezer, “Esnaf kuryelik: 19. yüzyıl sömürsünün dijital arayüzü”, *İzel Sezer ile Deşifre*, alan (YouTube), Ağustos 2026 — <https://youtu.be/WwCaVHAlfrQ>

Merve Yılmazelli ve kurye emeği

- Kurye Haber, “Kurye Merve Yılmazelli Mezarı Başında Anıldı: ‘Biz İstatistik Değiliz!’”, Temmuz 2026 — <https://kuryehaber.com/2026/07/kurye-merve-yilmazelli-mezari-basinda-anildi-biz-istatistik-degiliz/>
- bianet, Merve Yılmazelli için anma haberi, 16 Temmuz 2026 — <https://bianet.org/haber/kuryelerden-is-cinayetinde-yasamini-yitiren-trans-kurye-merve-yilmazelli-icin-anma-321534>
- İSİG Meclisi, Mesut Çeki, “Kurye Merve’nin ardından” — <https://www.isigmeclisi.org/21700-kurye-merve-nin-ardindan-ayrimciligi-ve-guvencesizligi-dusunmek>
- Karar, “Hızlı teslimat, ağır bedel: Motokuryelerin ölümle mesaisi” — <https://www.karar.com/guncel-haberler/hizli-teslimat-agir-bedel-motokuryelerin-olumle-mesaisi-2068941>
- DHA, “Motokuryelerden 3 günlük iş bırakma eylemi” — <https://www.dha.com.tr/gundem/motokuryelerden-3-gunluk-is-birakma-eylemi-kimse-yitip-giden-canlari-sormuyor-video-2801057>
- KOMPLEKS, “Motorlu Kurye İşçileri Derneği: Esnaf kurye modeli kapitalizmin son sürümü” — <https://kompleks.org/fasikul/gig/bolum-3/motorlu-kurye-iscileri-dernegi-esnaf-kurye-modeli-kapitalizmin-son-surumu/>

İş cinayeti verileri

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi — <https://www.isigmeclisi.org/>
- İSİG Meclisi, Temmuz 2026 raporu — <https://www.isigmeclisi.org/21708-cocuk-isciligine-ve-is-cinayetlerine-karsi-mucadeleye-temmuz-ayind>
- İSİG Meclisi, 2025 yıllık raporu — <https://www.isigmeclisi.org/21536-is-cinayetlerine-ve-cocuk-isciligine-karsi-mucadeleye-2025-yilind>
- Kısa Dalga, “İSİG: Temmuzda 214, yılın ilk 7 ayında en az 1279 işçi hayatını kaybetti” — <https://kisadalga.net/haber/gundem/isig-temmuzda-214-yilin-ilk-7-ayinda-en-az-1279-isci-hayatini-kaybetti-139851>
- bianet, “Haziran’da 228, 2026’nın ilk altı ayında 1063 işçi” — <https://bianet.org/haber/haziran-da-228-2026nin-ilk-alti-ayinda-1063-isci-calisirken-yasamini-yitirdi-321475>
- Kurye Hakları Derneği, yıllık raporlar — <https://kuryehaklari.org/kategori/rapor/>

Türkiye — hukuk ve mevzuat

- 4857 sayılı İş Kanunu — <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.doc>
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.393 — <https://av-saimincekas.com/tbk/turk-borclar-kanunu-madde-393/>

- 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun — <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Mevzuat/4054-sayili-kanun>
- UND, SRC KURYE düzenlemesi, 29 Ocak 2026 — <https://www.und.org.tr/medya-detay/duyurular/karayolu-tasimacilik-faaliyetleri-mesleki-yeterlilik-egitimi-yonetmeliginde-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik-29-01-2026>
- Kadim Hukuk, hizmet tespit davası — <https://kadmihukuk.com.tr/makale/hizmet-tespit-davasi/>
- Legal, “Dijital emek platformu çalışanları işçi statüsünde midir?” — <https://legal.com.tr/blog/is-hukuku/dijital-emek-platformu-calisanlari-isci-statusunde-midir/>
- Bağ-Kur 2026 prim tutarları — <https://www.uyumsoft.com/blog/bag-kur-primi-2026-ne-kadar-nasil-hesaplanir>

Türkiye — kurye eylemleri

- Cumhuriyet, “Trendyol kuryeleri yüzde 11 zamma karşılık kontak kapattı”, Ocak 2022 — <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/trendyol-kuryeleri-yuzde-11-zamma-karsilik-kontak-kapatti-1902623>
- Cumhuriyet, “Trendyol Express işçilerinin kazanımı diğer şirketlerin çalışanlarına örnek oldu” — <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/trendyol-express-iscilerinin-kazanimi-diger-sirketlerin-calisanlarina-ornek-oldu-1903388>
- bianet, “HepsiJet ve Scotty işçileri düşük zamlara karşı eylemde” — <https://bianet.org/haber/hepsijet-ve-scotty-iscileri-dusuk-zamlara-karsi-eylemde-256958>
- Yeşil Gazete, “Trendyol Go kuryelerinin eylemi başarıya ulaştı”, Ocak 2023 — <https://yesilgazete.org/trendyol-go-kuryelerinin-eylemi-basariya-ulasti/>
- BirGün, “Yemeksepeti kuryeleri ülke genelinde iş bıraktı”, Ocak 2026 — <https://www.birgun.net/haber/yemeksepeti-kuryeleri-ulke-genelinde-is-birakti-sistem-canimizi-yok-sayiyor-685302>
- Referans Gazetesi, 18-19-20 Ocak 2026 kurye boykotu kapsamı — <https://www.referansgazetesi.com.tr/18-19-20-ocak-2026-kurye-boykotu-hangi-firmalari-kapsiyor-kuryeler-bugun-calisiyor-mu-hizmet-veriliyor-mu>
- sendika.org, “Kolay Gelsin kuryelerinin direnişinde kısmi kazanım”, Şubat 2026 — <https://sendika.org/2026/02/kolay-gelsin-kuryelerinin-direnisinde-kismi-kazanim-kaldirilan-yan-haklarin-bir-bolumu-geri-getirildi-isten-atilanlar-icin-iade-sozu-verildi-742029>
- bianet, “Kolay Gelsin kuryelerinin direnişi Meclis gündeminde” — <https://bianet.org/haber/kolay-gelsin-kuryelerinin-direnisi-meclis-gundeminde-316372>
- TEHİS — <https://www.tehis.org/tehis-turizm-eglence-ve-hizmet-iscileri-sendikasi/>

Tekelleşme

- Webrazzi, “Uber Trendyol Go’nun çoğunluk hissesini satın alıyor”, 6 Mayıs 2025 — <https://webrazzi.com/2025/05/06/uber-trendyol-go-nun-cogunluk-hisselerini-satin-aliyor/>
- Rekabet Kurumu, “Uber’in Trendyol Go’yu devralmasına onay verildi” — <https://haber.rekabet.gov.tr/haber/uberin-trendyol-goyu-devralmasına-onay-verildi>
- AA, “Uber, Getir’in yemek teslimatı işini 335 milyon dolara satın alacak” — <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/uber-getirin-yemek-teslimati-isini-335-milyon-dolara-satin-alacak-3825028>

- Webrazzi, “Rekabet Kurulu, Uber’in Getir’in yemek ve market teslimatı işlerini devralmasına onay verdi”, 19 Haziran 2026 — <https://webrazzi.com/2026/06/19/rekabet-kurulu-uberin-getirin-yemek-ve-market-teslimati-islerini-devralmasına-onay-verdi/>
- Medyascope, “Yemeksepeti el değiştiriyor: Uber’den 14,8 milyar dolarlık anlaşma”, 16 Temmuz 2026 — <https://medyascope.tv/2026/07/16/uberden-148-milyar-dolarlik-anlasma-yemeksepeti-el-degistiriyor/>
- Dünya, “Uber, Delivery Hero için kesenin ağzını açtı: Yemeksepeti SSW Partners’a satılacak” — <https://www.dunya.com/sektorler/uber-delivery-hero-icin-kesenin-agzini-acti-yemeksepeti-ssw-partnersa-satilacak-haberi-832450>
- Delivery Hero resmi duyurusu — <https://www.deliveryhero.com/newsroom/delivery-hero-and-uber-to-join-forces-to-deliver-more-for-customers-vendors-and-riders/>
- Webrazzi, “Getir’in kurucu ortakları Mubadala’ya 700 milyon dolarlık dava açtı”, 16 Şubat 2026 — <https://webrazzi.com/2026/02/16/getir-in-kurucu-ortaklari-mubadala-ya-700-milyon-dolarlik-dava-acti/>

Uluslararası hukuk

- ILO, “Convention concerning decent work in the platform economy, 2026 (No. 193)” — <https://www.ilo.org/resource/record-decisions/convention-concerning-decent-work-platform-economy-2026>
- ILO, “International Labour Conference ends with adoption of first Convention on decent work” — <https://www.ilo.org/resource/news/ilc/ilc114/international-labour-conference-ends-adoption-first-convention-decent-work>
- TÜRK-İŞ, 114. Uluslararası Çalışma Konferansı açıklaması, 12 Haziran 2026 — <https://www.turkis.org.tr/cenevrede-gerceklestirilen-114-uluslararasi-calisma-konferansinda-12-haziran-2026-gunu-platform-calisanlari-icin-kuresel-standartlari-belirleyen-ilo-sozlesmesi-kabul-edilmistir>
- Wolters Kluwer, “ILO Convention 193 on Decent Work in the Platform Economy” — <https://legalblogs.wolterskluwer.com/global-workplace-law-and-policy/ilo-convention-193-on-decent-work-in-the-platform-economy-at-long-last-a-global-rights-floor-for-a-lawless-industry/>
- Directive (EU) 2024/2831 — <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2831/oj/eng>
- Avrupa Komisyonu, solo self-employed toplu sözleşme kılavuzu (2022) — https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5796
- *Uber BV v Aslam* [2021] UKSC 5 — <https://www.biicl.org/gig-workers-litigation-database/uber-bv-v-aslam-2021>
- GMB Union, “Uber and GMB strike historic union deal for 70,000 UK drivers” — <https://www.gmb.org.uk/news/uber-and-gmb-strike-historic-union-deal-70000-uk-drivers>
- El Diario, “Ley Rider’in beş yılı: kronoloji” — https://www.eldiario.es/economia/cronologia-cinco-anos-ley-rider-norma-falsos-autonomos-inundaron-reparto-domicilio_1_13439908.html
- Hoge Raad, Deliveroo kararı, 24 Mart 2023 — <https://www.hogeraad.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2023/maart/hoge-raad-oordeel-hof-bezorgers-deliveroo-arbeidsovereenkomst-hadden/>
- Cour de cassation, 4 Mart 2020, No. 19-13.316 — <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000042025162>

- Bundesarbeitsgericht, 9 AZR 102/20, 1 Aralık 2020 — <https://www.bundesarbeitsgericht.de/entscheidung/9-azr-102-20/>
- EDPB, Garante-Foodinho kararı (2021) — https://www.edpb.europa.eu/news/national-news/2021/riders-italian-sa-says-no-algorithms-causing-discrimination-platform-glovo_en
- *Castellanos v. State of California*, 25 Temmuz 2024 — <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/2024/s279622.html>

Tarihsel arka plan

- 1911 Encyclopædia Britannica, “Sweating System” — https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Sweating_System
- Hansard, Lordlar Kamarası, “The Sweating System”, 9 Haziran 1890 — <https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/1890/jun/09/the-sweating-system>
- Wellcome Collection, House of Lords Select Committee on the Sweating System raporları — <https://wellcomecollection.org/works/pm9cecc7>
- Trade Boards Act 1909 — https://en.wikipedia.org/wiki/Trade_Boards_Act_1909
- Warwick MRC, “Sweated Trades” arşivi — <https://warwick.ac.uk/services/library/mrc/collections/digital/tradeboard/>

Kuram

- Karl Marx, *Kapital* Cilt I, Bölüm 21: “Parça Başı Ücret” — <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch21.htm>
- Karl Marx, *Kapital* Cilt I, Bölüm 25: “Kapitalist Birikimin Genel Yasası” — <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch25.htm>
- Karl Marx, *Grundrisse*, “Makineler Üzerine Fragman” — <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/ch13.htm>
- V. İ. Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* — <https://www.marxists.org/turkce/lenin/1916/emperyalizm/>
- Min Kyung Lee, Daniel Kusbit, Evan Metsky, Laura Dabbish, “Working with Machines: The Impact of Algorithmic and Data-Driven Management on Human Workers”, CHI 2015 — <https://dl.acm.org/doi/10.1145/2702123.2702548>
- Nick Srnicek, *Platform Capitalism* (2017)
- Jamie Woodcock & Mark Graham, *The Gig Economy: A Critical Introduction* (2020)
- Antonio Casilli, *En attendant les robots* (2019)
- Yanis Varoufakis, *Technofeudalism: What Killed Capitalism* (2023)
- Cédric Durand, *Techno-féodalisme* (2020)
- Evgeny Morozov, “Critique of Techno-Feudal Reason”, *New Left Review* 133/134 (2022) — <https://newleftreview.org/issues/ii133/articles/evgeny-morozov-critique-of-techno-feudal-reason>
- Henry Snow, *Jacobin*, “Cloud Capitalism” eleştirisi (2023) — <https://jacobin.com/2023/10/cloud-capitalism-technofeudalism-serfs-cloud-big-data-yanis-varoufakis>
- Eurofound, “economically dependent workers” — <https://www.eurofound.europa.eu/de/resources/article/2007/economically-dependent-workers-czech-republic>

Kurye ve platform işçisi örgütleri

- Kurye Hakları Derneği — <https://kuryehaklari.org/> (yıllık raporlar: <https://kuryehaklari.org/kategori/rapor/>)
- Kurye Haber — <https://kuryehaber.com/>
- Motorlu Kurye İşçileri Derneği (MİD) — <https://x.com/motokurye2023> · <https://www.instagram.com/motorlukuryeiscileri/>
- MOTKURDER — Motosikletli Kuryeler Derneği (2007) — <https://motkurder.org.tr/>
- TEHİS — Turizm, Eğlence ve Hizmet İşçileri Sendikası — <https://tehis.org/>
- TÜMTİS — Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası — <https://tumtis.org/>
- Nakliyat-İş (DİSK) — <https://www.nakliyatis.org/>
- Patronların Ensesindeyiz — <https://patronlarinensesindeyiz.org/>
- KOMPLEKS, “Motorlu Kurye İşçileri Derneği: Esnaf kurye modeli kapitalizmin son sürümü” — <https://kompleks.org/fasikul/gig/bolum-3/motorlu-kurye-iscileri-dernegi-esnaf-kurye-modeli-kapitalizmin-son-surumu/>
- Diken, “Esnaf-kurye modeli davalık oldu: Bu bir dalgakıran” — <https://www.diken.com.tr/esnaf-kurye-modeli-davalik-oldu-bu-bir-dalgakiran/>
- TÜMTİS, Aras Kargo toplu iş sözleşmesi duyurusu — <https://tumtis.org/v2/2023/0209/aras-kargoda-topluszozlesme-sureci-basariyla-sonuclandi/>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşkolları Yönetmeliği — <https://www.csgeb.gov.tr/Media/1ovfu3lx/i%C5%9Fkollar%C4%B1-y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf>

Uluslararası örgütlenme

- ITF, platform işçileri kampanyası — <https://www.itfglobal.org/en/in-focus/future/platform-workers>
- IWGB, Couriers and Logistics Branch — <https://iwgb.org.uk/en/page/clb/>
- IWGB v CAC [2023] UKSC 43 — https://en.wikipedia.org/wiki/IWGB_v_CAC
- GMB, Deliveroo kampanyası — <https://www.gmb.org.uk/campaigns/deliveroo/>
- IWGB’nin GMB-Deliveroo anlaşmasına tepkisi — <https://iwgb.org.uk/en/post/deliveroo-gmb/>
- Riders x Derechos (İspanya) — <https://www.ridersxderechos.org/>
- Deliverance Milano (İtalya) — https://www.instagram.com/deliverance_milano/
- NIdiL-CGIL, riders — <https://www.nidil.cgil.it/category/vertenze/riders/>
- Notes From Below, “The Transnational Courier Federation” — <https://notesfrombelow.org/issue/the-transnational-courier-federation>
- ARPE (Fransa), platform çalışanları temsil seçimleri sonuçları — <https://www.arpe.gouv.fr/actualites/resultats-des-scrutins-pour-designer-les-representants-des-chauffeurs-vtc-et-des-livreurs-independants/>
- CoopCycle federasyonu — <https://coopcycle.org/en/>
- Mensakas (Barselona) — <https://mensakas.com/>

Türkçe akademik literatür

- “Türkiye’de Esnaf Kurye Modeli ve Direniş: Trendyol’a Bağlı Kuryelerin İş Bırakma Eylemleri”, *Emek Araştırma Dergisi*, 2025 — <https://dergipark.org.tr/tr/pub/emek-arastirma/article/1658852>
- “Platform Ekonomisinde Emegın Örgütlenmesi: Hukuki Belirsizlikler, Mekânsal Dağınıklık ve Dijital Baskı Mekanizmaları”, *Emek Araştırma Dergisi* — <https://dergipark.org.tr/tr/pub/emekarastirma/article/1689854>

- “Dijital emek platformlarında algoritmik yönetim ve sendikalar” — <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3698370>
- “Dijital Panoptikonun Gölgesinde: Çalışma Sosyolojisinin Dönüşen Ufuklarında Platform Emekçiliği”, *İmgelem* — <https://dergipark.org.tr/tr/pub/imgelem/article/1773800>
- Dilek Hattatoğlu, “Ev Eksenli Çalışan Kadınlar ve Sosyal Örgütlenme”, *Birikim* 140 (2000) — <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-140-aralik-2000/2332/ev-eksenli-calisan-kadinlar-ve-sosyal-orgutlenme/4200>

Gig Ekonomi Dosyası — Patronun Patronu Olmaz. Sürüm 1.0.2, 31 Ağustos 2026. Bilgi Müşterekleri · bilgimusterekleri.org CC BY-SA 4.0 (CopyFarLeft) — Çoğaltın, dağıtın, tartışın.